OTDK-dolgozat

2015

BUDAPESTI KISVÁLLALKOZÁSOK VEZETŐI ÉS HALLGATÓK KOCKÁZATOS ÜZLETI DÖNTÉSEINEK VIZSGÁLATA

EXAMINATION OF RISKY BUSINESS DECISIONS MADE BY STUDENTS AND BY MANAGERS OF SMALL ENTERPRISES FOUND IN BUDAPEST

Kézirat lezárása: 2014. október 30.

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS 1

2. ELMÉLETI HÁTTÉR 3

2.1. DÖNTÉSELMÉLET 3

2.1.1. A döntés, a döntési folyamat 3

2.1.2. Döntéselméleti közelítésmódok 5

2.1.3. Jól és rosszul strukturált döntési helyzetek 7

2.2. KOCKÁZAT 7

2.3. A KOCKÁZATVÁLLALÁSI SZÁNDÉK MÉRÉSE 8

2.4. A SIKER VIZSGÁLATA 10

2.5. PIACI DÖNTÉSEK MATEMATIKAI MEGALAPOZÁSA 12

2.5.1. Döntés determinált viszonyok között 12

2.5.2. Döntés a kockázat körülményei között 13

2.5.3. Döntés bizonytalan körülmények között 14

3. A VÁLASZTOTT CSOPORT BEMUTATÁSA 18

3.1. MIKROVÁLLALKOZÁSOK ÉS KISVÁLLALKOZÁSOK 18

3.2. PROFITORIENTÁLT VÁLLALKOZÁS 18

4. KUTATÁSI RÉSZ 19

4.1. VEZETŐI KÉRDŐÍV 19

4.1.1. Első rész: a DOSPERT kérdőív 19

4.1.2. Második rész: sikerességgel kapcsolatos kérdések 19

4.1.3. Harmadik rész: döntési szituációk 20

4.1.4. Negyedik rész: általános kérdések 25

4.2. HALLGATÓI KÉRDŐÍV 26

4.3. A KÉRDŐÍV KITÖLTETÉSÉNEK MÓDSZERE 26

5. EREDMÉNYEK 28

5.1. NEMEK KÖZTI MEGOSZLÁS 28

5.2. KOR SZERINTI MEGOSZLÁS 29

5.3. VÉGZETTSÉG 29

5.4.AZ ELSŐ HIPOTÉZIS VIZSGÁLATA 30

5.5. A MÁSODIK HIPOTÉZIS VIZSGÁLATA 32

5.6. A HARMADIK HIPOTÉZIS VIZSGÁLATA 38

5.7. NEMEK, ILLETVE KOROSZTÁLYOK KÖZTI KOCKÁZATVÁLLALÓI MAGATARTÁS-KÜLÖNBSÉG VIZSGÁLATA 41

6. ÖSSZEFOGLALÁS 45
7. IRODALOMJEGYZÉK 47
8. MELLÉKLETEK I
1. MELLÉKLET: VEZETŐI KÉRDŐÍV I
2. MELLÉKLET: HALLGATÓI KÉRDŐÍV VI

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

2.5.1.1. táblázat: Eredménymátrix általánosan 13
2.5.3.1. táblázat: Példa az eredménymátrixra 15
2.5.3.2. táblázat: Példa a megbánásmátrixra 16
2.5.3.3. táblázat: Példa az eredménymátrixra 17
4.1.3.1. táblázat: Az első döntési feladat adatai 20
4.1.3.2. táblázat: A második döntési feladat eredménymátrixa 21
4.1.3.3. táblázat: A második döntési feladat megbánásmátrixa 22
4.1.3.4. táblázat: A harmadik döntési feladat eredménymátrixa 23
4.1.3.5. táblázat: A harmadik döntési feladat megbánásmátrixa 24
5.4.1. táblázat: A kockázat iránti viszonyulás mutatók a vezetőknél 31
5.5.1. táblázat: Az észlelt kockázat iránti viszonyulást kifejező mutatók az egyes csoportoknál 34
5.5.2. táblázat: Az elvárt haszonnal kapcsolatos hozzáállás eredményei az egyes csoportoknál 37
5.6.1. táblázat: A sikeresség és a kockázatvállalás kapcsolatának vizsgálata 39
5.7.1. táblázat: A két nem életkor-eloszlása 41
5.7.2. táblázat: Észlelt kockázat iránti viszonyulás mutatói nemek szerint 41
5.7.3. táblázat: Észlelt kockázat iránti viszonyulás mutatói korcsoportonként 43

ÁBRAJEGYZÉK

2.1.1.1. ábra: A döntési folyamat 3
2.1.2.1. ábra: A döntéselmélet segédtudományai 5
5.1.1. ábra: Nemek közti megoszlás vizsgálata 28
5.2.1. ábra: Kor szerinti összetétel vizsgálata 29
5.4.1. ábra: A kockázatvállalók aránya a vezetőknél 31
5.5.1. ábra: A kockázatvállalók aránya a BME-s hallgatók körében 32
5.5.2. ábra: A kockázatvállalók aránya az ÁVF hallgatóinak körében 33
5.5.3. ábra: A kockázatvállalók aránya a vezetőknél 33
5.5.4. ábra: A kockázatvállalók aránya a hallgatók körében 34
5.5.5. ábra: Az észlelt kockázat iránt viszonyulást kifejező mutatók alakulása fogadás alterületen 35
5.5.6. ábra: Az észlelt kockázat iránt viszonyulást kifejező mutatók alakulása befektetés alterületen 35

5.5.7. ábra: Az észlelt kockázat iránt viszonyulást kifejező mutatók alakulása vállalkozói tevékenység alterületen 36
5.5.8. ábra: Az elvárt haszon alakulása 37
5.6.1. ábra: A sikeresség és a kockázatvállalás kapcsolata 39
5.6.2. ábra: A sikeresség és a kockázatvállalás közötti kapcsolat a direkt kérdések alapján ... 40
5.7.1. ábra: A kockázatvállalás nemtől való függése 42
5.7.2. ábra: Nők és férfiak kockázatvállalása 42
5.7.3. ábra: Kockázatvállalás a kor függvényében 43
5.7.4. ábra: A kockázatvállalók aránya korcsoportonként 44

1. BEVEZETÉS

Dolgozatomban a vezetők kockázatvállalási preferenciáját elemzem. Olyan vezetőket választottam vizsgálatomhoz, akik profitorientált, budapesti telephelyű mikro- vagy kisvállalkozás vezetői.

Hogy miért pont ezt választottam témámnak?
Mindig is érdekelt, hogyan lesz valaki vállalkozó, vezető, miért lesz valaki sikeres, mások pedig nem annyira, mi kell ahhoz, hogy jó vezetők legyünk. Tudtam, hogy olyan téma mellett akarok dönteni, ami valamilyen szempontból a vezetők személyiségével foglalkozik. Emellett szerettem volna, ha matematikai aspektusból is vizsgálhatom az adott tárgykört.

Közhely, de igaz, hogy döntéseink egész életünket behálózzák. A vállalkozáshoz szükséges készségek között is megtalálható a döntéshozás és a kockázatvállaló magatartás. Hiszen a gazdasági szakember folyamatosan döntésre kényszerül kisebb vagy nagyobb horderejű kérdésekben (Hopenhayn – Vereshchagina, 2003).

Wimmer (2006) tanulmánya szerint a vezetés és a döntéshozatal színvonala a leginkább differenciáló tényező a versenyképesség szempontjából. Az üzleti szervezetek kifejezetten keresik a magasabb profitlehetőségeket rejtő üzleti megoldásokat, ezért a kockázatokat nyilvánvalóan nem tudják kizárni, azokat magasabb megtérülési követelmény ellensúlyozhatja számukra.

Angyal Ádám (1997) munkája alapján megállapítható, hogy a vezetési funkciók közül a döntések kapják a legnagyobb szerepet. A legtöbb vezető döntése előtt alaposan tájékozódik, sokszor környezete (beosztottjai, felettesei) véleményét is kikéri.

A vezetői döntéshozatal, a vezetői kockázatvállalás vizsgálata megköveteli mind a pszichológiai (vezetéstudományi), mind a matematikai ismereteket, emellett választ kaphatok arra a kérdésemre, hogy mitől lesz jó vezető valaki. Ezek miatt választottam végül a vezetői kockázatvállalás témakörét.

A szakirodalomban való minél alaposabb tájékozódás után a következő hipotéziseket határoztam meg:

H1: A magyar vezetők kockázatvállalási hajlandósága alacsony.

Ezt a hipotézist úgy fogom vizsgálni, hogy különböző döntési szituációkban kell a válaszadóknak kiválasztaniuk az általuk optimálisnak tartott megoldást. Ezzel fel tudom mérni, hogy ténylegesen hogyan döntenek egy adott helyzetben. A mellékelt indoklás segíti a kép árnyalását. Azt várom, hogy a vezetők nem a matematikailag optimális, hanem a legkevesebb kockázattal járó opciót választják majd a legtöbbször. Emellett az észlelt kockázat iránti viszonyulás mutatóját veszem figyelembe. Ennek megállapításához a DOSPERT kérdőív kitöltése szükséges. A kérdőív öt területe közül csak a pénzügyi terület három alterületéhez kapcsolódó kérdéseket teszem fel, hiszen dolgozatomban a pénzügyi döntésekhez kapcsolódó kockázatvállalási hajlandóságot vizsgálom.

H2: A vezetők kockázatvállalási kedve nagyobb, mint a nem vezető személyek.

Azt várom tehát, hogy a vezetők a döntési szituációkban a kockázatosabb opciókat gyakrabban választják, mint a nem vezetők; illetve a vezetők kockázatok iránti viszonyulása elfogadóbb, mint a nem vezetőké. A hipotézis vizsgálata hasonlóan történik, mint az előző esetben. A fentiek mellett a DOSPERT kérdőív elvárt haszonnal kapcsolatos itemjeit is figyelembe veszem, az eredmények árnyalása érdekében.

H3: A vezetői sikeresség és a kockázatvállalási preferencia között összefüggés fedezhető fel.

A feltevés vizsgálatánál a DOSPERT kérdőív kockázatvállalási hajlandóság területénél kapott eredmények és a sikerességhez kapcsolódó kérdésekre adott válaszok között keresem a kapcsolatot. Várakozásaim szerint minél nagyobb egy vezető kockázatvállalási hajlandósága, annál sikeresebb.

2. ELMÉLETI HÁTTÉR

2.1. DÖNTÉSELMÉLET

2.1.1. A döntés, a döntési folyamat

Az élete során minden ember számtalan döntési helyzetbe kerül. Cselekedeteink jelentős hányadát előkészített, átgondolt döntések előzik meg.

„A döntés választás több cselekvési lehetőség között. A lehetőségeket valamely, a döntést megelőzően létező fő cél határolja be. A döntés helyessége a választás racionalitásától függ.” Döntéseink során először felismerjük és megfogalmazzuk a problémát, majd kialakítjuk a döntési alternatívákat. Ezek az alternatívák már a ténylegesen szóba jöhető, reálisnak mondott lehetőségek. Harmadik lépésként meghatározzuk a döntési kritériumokat, megállapítjuk az elvárt előny mértékét. Végül az előzőek alapján meghozzuk a döntést azáltal, hogy a döntési alternatívák halmazából az egyedi előnyök összemérése által kiválasztjuk a lehető legjobbat (Felber et al., 1991).

A döntési folyamat Braunné ábrája alapján:

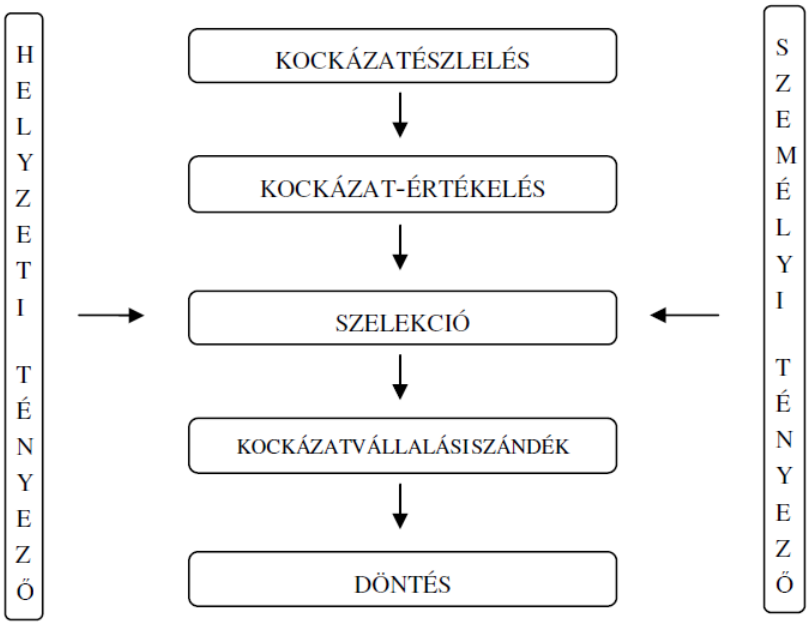

2.1.1.1. ábra: A döntési folyamat (Forrás: Braunné (2011))

A döntések szempontjából fontos az, hogy ki a döntéshozó. Dolgozatomban egyaránt vizsgálom vállalatvezetők, illetve menedzserek kockázatvállalási hajlandóságát is, hiszen

főleg a mikro-, illetve sokszor a kisvállalkozásokban is a vállalkozás tulajdonosa az egyetlen vezető.

Mivel a belső érintettek vállalati döntésekhez való viszonyát az határozza meg, hogy milyen célból csatlakoztak a vállalathoz, fontos, hogy a tulajdonos és a menedzser kategóriát különválasztva kezeljem. Hiszen a tulajdonos fő célja az, hogy növelje befektetett tőkéjének értékét. Viszont mikor a három funkció – a tulajdonosi, a menedzseri és a munkavállalói – különválik, a tulajdonosnak már csak közvetve van befolyása arra, hogy teljesül-e célja. A három csoport közül a menedzserek azok, akik döntéseikkel legjobban befolyásolhatják a vállalat működését. Természetesen számukra is fontos az, hogy a vállalat nyereséges legyen, hiszen ez is kell céljaik eléréséhez. Ugyanakkor döntéseikben más célok is vezethetik őket. Ez adja a képviseleti probléma alapját. Ennek a problémának a lényege az, hogy a menedzserek jól képviselik-e a tulajdonosok érdekeit vagy a meglévő információtöbbletét más célokra használja-e fel (Chikán, 1995).

Viszont mivel esetemben a tulajdonosok menedzseri szerepet is betöltenek, ezért – és a vizsgált minta kis elemszáma miatt – dolgozatomban nem fogom élesen elválasztani a két kategóriát.

2.1.2. Döntéselméleti közelítésmódok

Több tudományág foglalkozik a döntéselmélettel, így természetesen többféle megközelítése létezik ennek a területnek.

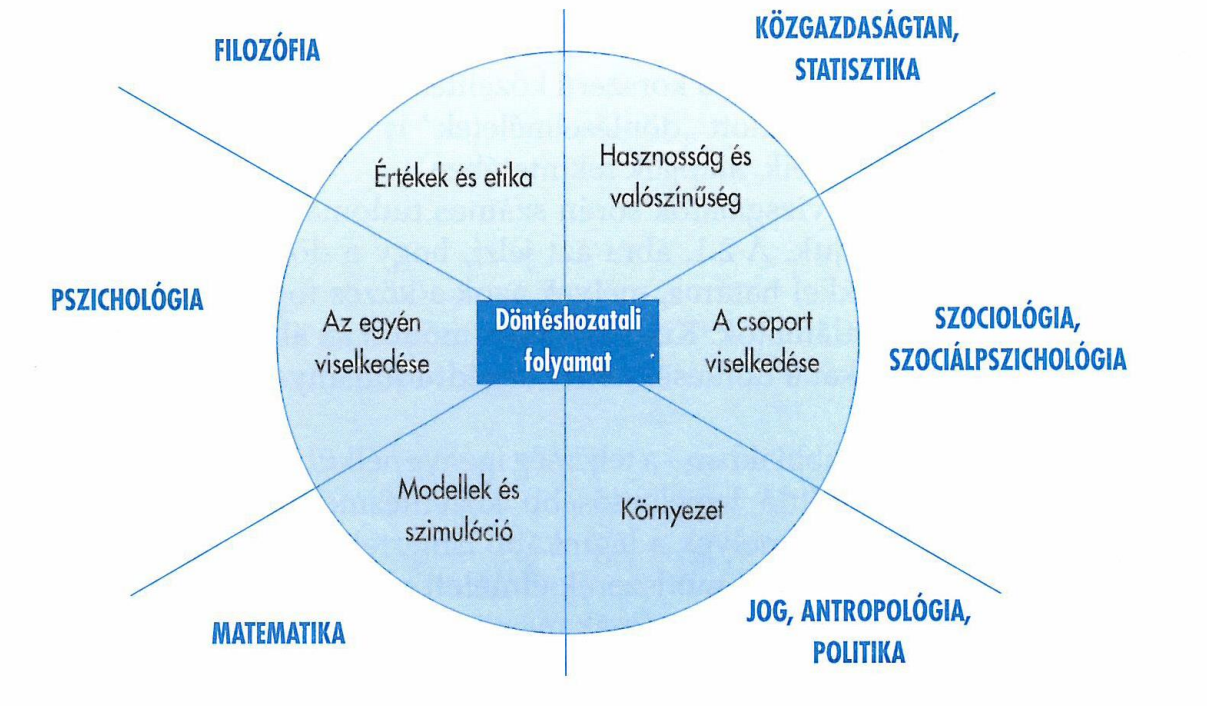

2.1.2.1. ábra: A döntéselmélet segédtudományai (Forrás: Zoltayné (2002))

1. A filozófiai közelítésmód

A filozófusok többnyire az egyén szintjén vizsgálták a problémákat, céljuk az volt, hogy megállapítsák, hogyan kell cselekedni a jó élet megvalósításához. Ehhez definiálniuk kellett a jó fogalmát, illetve az elfogadható értékeket, amik összességét tekintették jónak. Egészen a XIX. századig azt tételezték fel, hogy a jó és az igazság kérdése összefonódik. Akkoriban azt hitték, hogy ezáltal a felismerés által képesek lesznek hamarosan tökéletes döntéseket hozni. Ezt a nézetet alapjaiban rengette meg a Heisenberg-féle határozatlansági tétel, illetve a kvantummechanika, ahol az igazságot a kockázattal és a bizonytalansággal hozták kapcsolatba. Ennek folyományaként alakult ki később a döntések operatív filozófiája, mely a döntés jóságát ahhoz méri, hogy a döntés eredménye milyen mértékig képes kielégíteni a döntéshozó céljait.

2. A közgazdasági közelítésmód

E megközelítés értelmében a közgazdászok minden cselekvési lehetőség eredményéhez valamilyen értéket rendelnek. Ezt hasznosságnak nevezik. A hasznosságot mint az emberi igények kielégítésének képességét definiálják. Minden értékhez valószínűséget rendelnek. Egy cselekvési változat teljes értékét az egyes eredmények értékének és a valószínűségek nagyságának összességéből állapítják meg. A döntéshozó azt a változatot fogja választani, ahol a legnagyobb hasznosságot tudja realizálni. Viszont újabb közgazdasági kutatások feltárták, hogy az egyén nem mindig dönt a hasznosságmaximalizálás elvének megfelelően. Így alakult ki a következő koncepció, az adminisztratív modell.

3. Az adminisztratív modell

Az adminisztratív modell azt állítja, hogy nem aszerint dönt az egyén, hogy mekkora az adott kockázat, hanem az a fontos, hogy ő ezt mekkorának észleli. Nem biztos, hogy a legjobb lehetőség mellett fog dönteni, hiszen lehetséges, hogy nincsenek meg a szükséges erőforrásai ennek megállapítására. Emiatt csak addig alkot alternatívákat, addig gyűjt információt, amíg egy kielégítő megoldást nem talál. Szintén ez az oka annak, hogy az időben távoli következményeket sokszor figyelmen kívül hagyja.

4. A Skinner-féle modell

Ennek a modellnek a lényege az, hogy a döntéshozó akkor fog újra hasonló döntést hozni, ha az előzőekben egy hasonló szituációban választása pozitív megerősítést nyert.

5. A fokozatos hozadék modellje

Más néven a szabályozott anarchia modelljének is nevezik, hiszen alapja az, hogy a döntéshozó nem szisztematikusan dönt, a cselekvési változatokat egyenként kell összehasonlítani.

6. A szemeteskosár döntési modell

Ez a döntési modell tagadja a döntéshozatali folyamatok racionális leírását. Azt állítja, hogy nem a fent ismertetett döntési folyamat zajlik le egy-egy probléma megoldásakor, hanem a szereplők, a megoldások, a problémák és a döntési lehetőségek találkozásából alakulnak ki a döntések (Zoltayné, 2002).

2.1.3. Jól és rosszul strukturált döntési helyzetek

A döntéseket a szakirodalom két csoportba sorolja: vannak strukturált (structured) és rosszul strukturált (illstructured) döntések. A való életben a legtöbb helyzetben rosszul strukturált döntési helyzettel állunk szembe. Ekkor a döntéshozónak a probléma megoldásakor feltételezésekkel kell élnie, nem ismer minden körülményt. Ezek a helyzetek nem rutin jellegűek és általában fontosak. A vállalkozók és a menedzserek legtöbbször ilyen problémákkal találják szemben magukat.
Ezzel szemben a strukturált döntési helyzetek általában rutinszerűek, ismétlődőek. Ezáltal jól ismert módszerek segítik megoldásukat (Chikán, 1995).

2.2. KOCKÁZAT

A kockázat „vmely cselekvéssel járó veszély, veszteség lehetősége” (Juhász et al., 1985).
Ebből a definícióból adódik, hogy ha kockázatot vállalunk, akkor mindig van esélye annak, hogy valami nemkívánatos esemény történik.

A kockázat fogalmának leírásakor különböző megközelítéseket vehetünk alapul – a technikai, a közgazdasági, a pszichológiai és a szociológiai és antropológiai közelítéseket.
Dolgozatomban a kockázatot közgazdasági oldalról közelítem meg. Ebben a viszonylatban a kockázat a nemkívánatos események várható (negatív) hasznossága. A közelítés lényege a kockázatok csökkentése az erőforrások leghatékonyabb elosztása révén.[1]

A kockázat egyfelől leírható objektíven. Eszerint a megközelítés szerint a kockázat előfordulási gyakoriságból kikövetkeztethető valószínűség és a következmények súlyosság alapján határozható meg.
Másfelől minden ember szubjektíven érzékeli az adott helyzet kockázatát.
E két szélső helyzet között helyezkedik el a szintetikus valószínűség. Ebben az esetben a valószínűséget nem a múlt eseményei alapján becsülik, hanem modellezik az adott eseményt.
Számos vizsgálat bizonyította, hogy a kockázathoz való viszonyulás jelentős egyéni különbségeket mutat. Ez tartós jellemző. A kockázatvállalás mértéke az adott helyzettől is függ, szituációtól függően változhat. Így előfordulhat az, hogy egy személy az egyik kockázatos helyzetben nem vállalja a kockázatot, míg a másikban pedig igen.
Tehát ha a hétköznapi döntéseket kockázati szempontból figyeljük meg, megállapítható, hogy a szubjektív kockázatbecslések jelentik a realitást (Kerekes – Kindler, 1998).

[1] http://www.kornygazd.bme.hu/downloads/ZITADKKockazatXX.doc, 2005, Kockázat.

2.3. A KOCKÁZATVÁLLALÁSI SZÁNDÉK MÉRÉSE

Egy személy kockázatvállalási szándéka vizsgálható a szakirodalomban leírtak alapján azáltal, hogy a kockázatvállalási hajlandóság és a személyiségjegyek között korreláció áll fent.
Mivel a vizsgálatok kimutatták, hogy a kockázatvállalási tulajdonság tartós egyéni jellemző, kutatók elkezdték keresni, hogy ez a személyiségjegy milyen más személyiségjegyekkel függhet össze.

Közvetlen összefüggést találtak a kockázatvállalás és a kétértelműséggel szembeni tolerancia, illetve az élménykeresés között. Ezenkívül azt találták, hogy pozitívan korrelál a nagy önbizalommal, a barátságosság hiányával, a rugalmassággal, illetve negatívan a szorongással. A hideg, manipulatív kapcsolatokkal rendelkezők szintén nagyobb kockázatvállalási hajlandósággal bírnak. A jellemző pozitívan korrelál az extraverzióval és nyitottsággal, míg negatív korreláció fedezhető fel a lelkiismeretességgel.

A fentiek tükrében a kockázatvállalási hajlandóság, a kockázatészlelés és az elvárt haszon vizsgálhatóvá válik például a Big Five kérdőív alapján. Ez a kérdéssor a személyiség öt alapdimenziójára vonatkozóan tesz fel kérdéseket. Az öt dimenzió mellé hatodikként a kockázatpreferenciát javasolják a szakemberek (Faragó – Radnóti, 2010).

A DOSPERT kérdőív a kockázatvállalási szándék mérésére közvetlenül alkalmas. Figyelembe veszi a kockázatosság és haszonészlelésben előforduló egyéni és helyzeti különbségeket. Emellett területspecifikus is, az élet különböző területein előforduló döntési szituációkat öt területre osztja fel: a pénzügyi – ezen belül megkülönbözteti a fogadás és a befektetés részt, a szociális, a sport, az egészség és az erkölcs területére. Az eredeti kérdőívben minden részhez nyolc tétel tartozik, ezáltal 40 itemből áll a kérdéssor.
Egy tételt három aspektusból vizsgál a teszt. Vizsgálja, hogy a kitöltő véleménye szerint mennyire valószínű, hogy részt vesz az adott tevékenységben (kockázatvállalási hajlandóság=kh); mennyire tartja az adott tételt kockázatosnak (észlelt kockázat=ke), illetve mennyi hasznot (észlelt haszon=eh) lát benne.
Ezáltal nyilvánvalóvá válik az, hogy az illető azért dönt úgy, mert:

- Az adott kockázat iránt pozitív attitűddel rendelkezik
- Alacsonynak észleli a kockázatot
- Kockázatot megtérítő magas haszon miatt (Blais – Weber, 2006).

Radnóti vizsgálatában 346 fő segítségével mérte fel a kérdőív magyarra fordított változatának megbízhatóságát, érvényességét és faktoranalízist végzett.

Az eredmények azt mutatták, hogy kisebb változtatásokra van szükség. A befektetés területen tapasztalt 0,7 alatti cronbach alfa érték megbízhatósági problémákra hívta fel a figyelmet. Az érvényesség CPI és TCI személyiség-kérdőívekkel, illetve egyfajta fogadási helyzet teszt kitöltésével igazolt lett. A faktoranalízis eredménye szintén változtatásra hívta fel a figyelmet (Radnóti, 2008).

A tapasztalatokat figyelembe véve, a második változtatás után született meg a ma érvényben lévő magyar DOSPERT kérdőív. Ebben négy terület – a szociális, a sport, az egészség és az erkölcs – 2-2 tétel kihagyásával 6 kérdésből áll. Az egészség területen három tétel átírása vált szükségessé azért, hogy értelmezésében ne sorolódjon be az erkölcsi terület itemei közé. A pénzügyi területen egy új alterület került bevezetésre, a vállalkozói tevékenység. Minden alterület három tételes lett, illetve emellett a befektetés itemeit Radnóti átírta, hogy azok tényleg befektetéshez kapcsolódó kérések legyenek és ne fogadásjellegűnek tűnjenek.

Ez a módosított kérdőív ugyanolyan megbízható, mint az eredeti. A faktoranalízis során megállapításra került, hogy a módosított kérdőív eredményei jobbak, mint az eredetié (Radnóti, 2010).

Radnóti doktori munkája során a kérdőív adaptációja mellett kifejlesztett egy új mutatót, amivel az észlelt kockázat iránti viszonyulást lehet mérni. Ez több, mint a kockázatvállalási hajlandóság mutatója, hiszen egyszerre tartalmazza az észlelt kockázat és a kockázatvállalási hajlandóság mutatóját.

A mutató kiszámítási módja egyenletben kifejezve:

- ha kh>3, akkor = 2*(kh-3)+(ke-1);
- ha kh<3, akkor = -1*(2*(3-kh)+(ke-1));
- ha kh=3, akkor =0.
- ha ke=1, akkor a mutatóhoz nem rendelünk értéket, hiszen nincs kockázat, nem beszélhetünk észlelt kockázat iránti viszonyulásról.

A mutató értéke -8 és +8 között mozoghat. Ha negatív értéket vesz fel, elutasító viszonyulásról beszélhetünk, pozitív érték esetén pedig az adott kockázathoz elfogadóan viszonyul. A mutató abszolút értéke adja meg az intenzitást, vagyis például egy +5-ös értékű

egyén jobban elfogadó az adott kockázattal szemben, mint a +2-es mutatóval rendelkező (Radnóti, megjelenés alatt).

A kérdőív-készítés során a fent említett előrelépések miatt ezt a módosított kérdőívet fogom felhasználni.

2.4. A SIKER VIZSGÁLATA

Ma mindenki sikeres akar lenni, sorra jelennek meg olyan könyvek a könyvesboltokban, amik a siker receptjét tartalmazzák.

A sikert, mint fogalmat nagyon nehéz meghatározni, hiszen maga a fogalom többértelmű, mindenkinek mást jelent. Valakinek a siker csupán anyagi szempontból értelmezhető, van akinek a társadalmi elismerést, felemelkedést jelenti. Beszélhetünk szakmai sikerről is, például egy bonyolult probléma megoldásáról.
Magyarországon régen a társadalmi siker a karrierépítést jelentette, akkor válhatott az illető elismertté, ha a ranglétrán egyre feljebb küzdötte magát. Persze a szűk szakmai közegen belül értékelték a jó szakmai megoldásokat is. A nyolcvanas évek elején kezdődött meg az a folyamat, aminek eredményeképp ma a siker szó sokak szemében egyenlővé vált az anyagi sikerrel (Tóth, 2003).

Az Értelmező Kéziszótár a siker fogalmat a következőképpen definiálja: „1. Vmely tevékenység szerencsés kimenetele, jó eredménye. 2. Alkotással, magatartással kivívott tetszés.”(Juhász et al., 1985)

A sikeresség vizsgálatánál nehéz volt olyan kérdést feltenni, aminek megválaszolásával leírható a vezetők, vállalkozók teljesítménye, sikeressége. Hiszen ennek méréséről a szakirodalomban is komoly viták folynak. Egyik megoldás lehet a vezetett cég teljesítményének, értékének alakulásának vizsgálata.

A szakirodalomban elfogadott tény az, hogy a vállalat sikeressége összefügg azzal, hogy a céget jellemzi-e a vállalkozói tevékenység. A vállalkozói tevékenység öt tényezőt foglal magában Lumpkin és Dess (1996) szerint: az innovativitást, a proaktivitást, a kockázatvállalást, az autonómiát és az agresszív versengést (Faragó, 2008). Kutatásomban ezen öt dimenzió közül a kockázatvállalást emelem ki, mint az egyik tényezőt, ami természetesen a többi tényezővel is kapcsolatban áll. Tehát azt vizsgálom, hogy a sikeresség és a kockázatvállalás összefügg-e egymással. A szakirodalom alapján arra a következtetésre

jutottam, hogy minél kockázatvállalóbb az egyén, annál sikeresebb (Szakács et al., 2008). Kérdés, hogy a kockázatvállaló ember lesz vállalkozó vagy a vállalkozó annak következtében fog kockázatot vállalni, hogy cégtulajdonosként kockázatos döntésekre kényszerül. Az is felmerülhet, hogy csak minőségben más ez a kockázatvállalás vagy ténylegesen mennyiségileg is több ilyen döntési helyzetbe kényszerülnek.

Vecsenyi (1999)szerint a sikerességnek három feltétele van:

- a tapasztalat
- a szakmai háttér
- és a vállalkozói fejlődés képessége

Ezeken kívül természetesen más tényezők is közrejátszhatnak a sikerességben. A Bánfalvi-Skultéty-Szakács tanulmányban (2005) a megkérdezett vállalkozók válaszai alapján a következő csoportok alakíthatók ki:

- személyes tulajdonságok
- tőke
- kapcsolatok
- alkalmazottak
- szakmai tudás
- piaci környezet
- szerencse
- ötlet
- kedvező állami szabályozások
- munka
- piacképes termék
- egyéb

Látható, hogy ezek között vannak a vállalkozó által befolyásolható, illetve nem befolyásolható tényezők is.

A szakirodalom a sikerességet a következőképpen vizsgálták:

- direkt kérdéssel: Mennyire jellemzi az Ön vállalatát a sikeresség?
- a vállalkozás mióta működik
- a vállalati vagyon értékének változása a kezdettől máig
- foglalkoztatottak számának növekedési mértékének vizsgálata

- éves forgalom mutatója: egyrészt a sikeresség feltétele az, hogy az éves forgalom az inflációt meghaladó mértékben növekedjen; másrészt feltétel az, hogy a vállalkozás annyi profitot tudjon termelni, hogy a vállalkozó a kivétből meg tudjon élni, illetve a szükséges mennyiséget vissza tudja forgatni a vállalat bővülésének érdekében (Faragó, 2008; Bánfalvi et al., 2005).

2.5. PIACI DÖNTÉSEK MATEMATIKAI MEGALAPOZÁSA

Döntéshozatalunk során a rendelkezésre álló információ alapján háromféle állapotot különítenek el: a döntést determinált viszonyok között, a kockázat körülményei között, illetve bizonytalanság mellett (Meszéna, 1986).

Előbbi azt jelenti, hogy a lehetséges döntések következményeit pontosan tudjuk, minden, a döntéshez szükséges információnak birtokában vagyunk. Az optimális stratégia kialakításában az okozhat nehézséget, hogy a lehetőségek száma nagy. A kockázatos döntésnél kevesebb információ áll rendelkezésre, mint determinált viszonyok között, viszont több, mint bizonytalanság esetén. A kockázat olyan mérhető bizonytalanságként is definiálható, amely döntési helyzetben a döntést hozó tudja, hogy az adott stratégia kiválasztásakor melyik esemény mekkora valószínűséggel következhet be.

Sokáig a vállalati gazdaságtanok csak a determinált viszonyok között tudták előrejelezni a magatartást annak ellenére, hogy a gyakorlatban a döntések nagy része bizonyos mértékű bizonytalanság között történik. A polgári közgazdászok az 1930-as években kezdtek a kevesebb információ birtokában meghozott döntésekkel foglalkozni; majd az 1950-as években – a matematika és a társadalomtudományok összefonódásával – kezdődtek meg igazán az ilyen jellegű kutatások (Szentpéteri, 1980).

2.5.1. Döntés determinált viszonyok között

Mint már fentebb említettem, determinált viszonyok közti döntéskor a következményeket előre tudjuk, a döntéshez szükséges minden információ birtokunkban van.

Mindez leírható az eredménymátrix segítségével is. Az eredménymátrix egy olyan mátrix, melynek sorvektorai mutatják meg azt, hogy ha a döntést hozó az adott sorban lévő stratégiát választja, akkor annak milyen következményei lesznek. A mátrix elemei jelentik az adott stratégia és az adott környezeti feltétel teljesülése által létrejött eredményt. A környezetre a döntéshozó nem tud hatást gyakorolni.

A következő táblázatban mindez általános formában látható.

Stratégiák	**Környezetek**	**K_1**	**K_2**	**K_3**	**K_n**
S_1		E_{11}	E_{12}	E_{13}	E_{1n}
S_2					
S_3				E_{33}	
S_n			E_{n2}		E_{nn}

2.5.1.1. táblázat: Eredménymátrix általánosan

Determinált viszonyok között mindig csak egyféle környezet létezik és a stratégiák között lehet választani annak függvényében, hogy milyen eredmény elérése a kívánatos. Ezért mondhatjuk azt, hogy ilyen esetben az eredménymátrixnak csak egyetlen oszlopvektora van.

Az optimális cselekvési lehetőség kétféle módszerrel számolható ki: a szélsőérték-számítással, illetve matematikai programozással. Előbbit csak nagyon egyszerű esetekben érdemes alkalmazni, hiszen bonyolultabb esetekben nagy kihívást jelent a megfelelő függvény megtalálása. A kérdés az, hogy az f(x) függvény milyen S_i értékek mellett veszi fel a maximumát. Az S_i a független változók, míg E_i a független változók halmaza. Nehézséget okozhat az is, hogy a döntési helyzet nem számszerűsíthető vagy ha a függvénynek nincs szélsőértéke.

A programozás sok olyan esetben eredményre vezethet, amikor a szélsőérték-számítással nem oldható meg a feladat. Emellett előnye, hogy mellékfeltételek és korlátok, egyenlőségek és egyenlőtlenségek esetén egyaránt reális cél lehet az optimális lehetőség megtalálása.

2.5.2. Döntés a kockázat körülményei között

Ebben az esetben a döntéshozó meg tudja határozni cselekedeteinek következményeit és ismeri a következmények megvalósulására vonatkozó, statisztikailag meghatározott valószínűségeket.

Ezáltal kiszámíthatóvá válnak az eredménymátrix elemei. Ehhez a várható érték fogalmának tisztázása szükséges.

A várható érték definíciója diszkrét valószínűségi változóra:

$M\ (x) = \sum_i x_i * p(x_i)$, ahol M a várható érték, x a változó, p az adott változó valószínűsége (Kemény – Deák, 1985).

A döntést hozó azt a cselekvést fogja választani, amely maximális várható nyereséget biztosít számára. Ahhoz, hogy ki lehessen választani a lehető legjobbat, szükséges kiszámolni az összes lehetséges cselekmény várható értékét.

A cselekvési lehetőség következményének várható értéke így számolható:
Ismerjük az egyes események (1,2,n esemény) bekövetkezésének valószínűségét, jelöljük ezt p_1, p_2,.., p_n-nel. Mivel az egyes események kölcsönösen kizárják egymást, az események valószínűségeinek összege egyenlő eggyel.
Tehát az i-edik cselekvési lehetőségre
$M(S_i)= e_{i1}*p_1+e_{i2}*p_2+\ldots+\ldots e_{in}*p_n$
Ezekből a kapott M értékekből kell a maximumot kiválasztani.
Természetesen ennek a módszernek is több hibája van. Ahhoz, hogy várható értéket lehessen számolni, szükséges, hogy p értékeink olyan valószínűségek legyenek, amik igen nagy számú, hasonló jellegű korábbi történésekből adódtak. A tényleges kimenetel és a várható érték közti különbség a döntések számának növelésével tart a nullához. Ezt a megállapítást a nagy számok gyenge törvényének is nevezik (Temesi, 2002).

2.5.3. Döntés bizonytalan körülmények között

A lehetséges kimenetelekhez rendelt valószínűségek ismeretlenek. Ismerjük az egyes cselekvési lehetőségekhez tartozó következményeket, de semmilyen más információt nem birtokolunk. Ebben az esetben a fent álló egyedi helyzet miatt a tájékozottság mértéke változó, alacsony szintű. Az ilyen típusú döntéseknél többféle stratégia közül lehet választani az általunk optimálisnak ítélt döntés meghozatalához, viszont egyik kritérium sem különösebben kielégítő. Hiszen ha másik kritérium alapján történik a döntés, más lesz annak eredménye. A következőkben ezeket, a döntéshozatalt szolgáló kritériumokat írom le.

1. Laplace kritérium
Mivel nem ismertek a jövőbeli környezetek valószínűségei, a döntéshozó ezeket egyenlőnek tételezi fel. Ezáltal kiszámíthatóvá válik a várható érték.
Általánosan leírva (s cselekvési lehetőségek, k környezet, e eredmény, m várható érték, n db környezet):

$$M(S_i) = \frac{1}{n} * e_{i1} + \frac{1}{n} * e_{i2} + \cdots + \frac{1}{n} * e_{in}$$

Minden egyes cselekvési lehetőségre szükséges a várható értéket kiszámolni, majd azt a stratégiát választja a döntéshozó, ahol a várható érték a legmagasabb.
Ennek a kritériumnak az a hátránya, hogy az így becsült valószínűségek nagyon távol állhatnak a valós valószínűségektől (Papp, 2003).

2. Maximax kritérium

Ez a kritérium optimista döntéshozót feltételez; a döntéshozó a következőképpen választ stratégiát:
Minden egyes döntési lehetőségnél megkeresi az eredmények maximumát, majd azt a stratégiát választja, ahol ezeknek a maximum eredményeknek a maximuma található.
Példaként hozom a következő esetet.

	1. helyzet	**2. helyzet**	**3. helyzet**	**4. helyzet**
1. eset	-20	300	285	150
2. eset	300	420	450	-100
3. eset	-10	225	200	205
4. eset	315	-50	0	585

2.5.3.1. táblázat: Példa az eredménymátrixra

Itt az első esetben 300, a második esetben 450, a harmadikban 225, a negyedikben 585 a maximálisan elérhető eredmény. Ezek közül az 585 a legnagyobb, tehát ezen kritérium alapján a döntéshozó a 4-es stratégiát választaná (Jeanblanc – Marc, 2009).

3. Maximin kritérium

A maximin kritérium szerint azt az alternatívát kell választani, amely a legnagyobb minimális nyereséget biztosítja. Tehát minden lehetőségnél kiválasztja a legkisebb eredménnyel járó helyzetet, majd ezen eredmények közül választja ki a maximumot. Ez alapvetően egy pesszimista hozzáállás, eleve a legrosszabb eshetőségre készül fel.
Az előző pontban, táblázatban összefoglalt esetben ez a következőképpen néz ki:
Az első esetben -20, a másodikban -100, a harmadikban -10, a negyedik esetben -50 a legrosszabb eredmény. Ezek közül a döntéshozó a harmadik stratégiát választaná, hiszen ekkor éri a legkisebb veszteség.

4. Minimax kritérium

Ez a kritérium abból indul ki, hogy a döntéshozó mindig megbánást érez akkor, ha az eredmény elmarad a lehető legjobbtól. A cél az, hogy olyan stratégiát válasszon ki, ahol a

megbánás a legkisebb. Ehhez el kell készíteni a megbánásmátrixot. A fentiekben ismertetett táblázatot veszem alapul. A megbánásmátrix egyes elemeit úgy kapom meg, hogy a hibás stratégia alkalmazása által elért eredmény és az ugyanilyen környezeti körülmény mellett elérhető legnagyobb eredmény különbségét képzem. Így a következő mátrixot kapom meg:

	1. helyzet	**2. helyzet**	**3. helyzet**	**4. helyzet**
1. eset	335	120	165	435
2. eset	15	0	0	685
3. eset	325	195	250	380
4. eset	0	470	450	0

2.5.3.2. táblázat: Példa a megbánásmátrixra

Ezt a táblázatot figyelve a maximális elmulasztott nyereségek minimumát kell megkeresni.
Az első esetben a maximális elmulasztott nyereség 435, a második esetben 685, a harmadikban 380, míg a negyedik esetben 470. Ezek minimuma 380, tehát ha eszerint a kritérium szerint dönt a döntéshozó, a harmadik stratégiát fogja választani (Temesi, 2002).

5. Hurwicz kritérium

L. Hurwicz célja az volt, hogy az optimista maximax és a pesszimista maximin elvek között találjon egy átmenetet. Ennek érdekében bevezette az optimizmus együtthatót, ami azt mutatja meg, hogy a döntéshozó mennyire optimista, illetve pontosabban azt, hogy mennyire optimistán áll az adott problémához. Hiszen egy alapvetően pesszimista ember is lehet egy adott döntési szituációban akár túlzottan optimista is. Ez az együttható (α) 0 és 1 közötti értékeket vehet fel. Nullához áll közelebb, ha az illető pesszimista és egyhez, ha optimista.
A következőképpen lehet ezzel az együtthatóval számolni:
Minden stratégiánál kiválasztjuk a maximális és a minimális eredményt, majd α-val szorozzuk a legmagasabb elérhető eredményt és (1-α)-val az elérhető legrosszabb eredményt, majd ezt a két szorzatot összeadjuk.
Ha a fenti táblázat adatait vesszük figyelembe (α=0,6):

	1. helyzet	**2. helyzet**	**3. helyzet**	**4. helyzet**
1. eset	-20	300	285	150
2. eset	300	420	450	-100
3. eset	-10	225	200	205

4. eset	315	-50	0	585

2.5.3.3. táblázat: Példa az eredménymátrixra

$H(s_1)$= 0,6*300+0,4*(-20)=172

$H(s_2)$= 0,6*450+0,4*(-100)=230

$H(s_3)$= 0,6*225+0,4*(-10)=131

$H(s_4)$= 0,6*585+0,4*(-50)=331

Tehát ha α=0,6, akkor a negyedik stratégiára esik a választás. Természetesen ha más az együttható értéke, lehet, hogy más lesz a javasolt döntés.
Fő problémája ennek a módszernek az, hogy az együttható kiválasztása szubjektív. Emellett önkényesnek tűnik az is, hogy a két szélsőséges kimenetel között lineáris változást tételezünk fel (Felber, et al., 1991).

Öt kritériumot írtam le röviden az előzőekben. Látható, hogy attól függően, hogy melyik szerint választottunk ugyanannál a döntési feladatnál, más eredmények születtek. Egyik kritérium sem tökéletes, egyik sem tökéletesen elfogadott a bizonytalanság mellett hozott döntéseknél. Vagyis tökéletes módszer nincs.
További problémát jelenthet, ha az eredménymátrix egyes elemeit sem tudjuk pontosan meghatározni, hiszen lehet, hogy nincs elég információ a birtokunkban.

3. A VÁLASZTOTT CSOPORT BEMUTATÁSA

Dolgozatomban budapesti telephelyű, profitorientált mikro- és kisvállalkozások vezetőit vizsgálom. A második hipotézis során vizsgált nem vezető személyek főiskolai, illetve egyetemi hallgatók: az Általános Vállalkozási Főiskola elsőéves, illetve a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem vegyészmérnök mesterképzésének elsőéves hallgatói.

3.1. MIKROVÁLLALKOZÁSOK ÉS KISVÁLLALKOZÁSOK

A kis-és középvállalkozásokról szóló 2004. évi XXXIV. törvény 3. § (3) bekezdése szerint:

„A KKV kategórián belül mikrovállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek
a) összes foglalkoztatotti létszáma 10 főnél kevesebb, és
b) éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 2 millió eurónak megfelelő forintösszeg.”

A (2) bekezdés szerint:

„A KKV kategórián belül kisvállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek
a) összes foglalkoztatotti létszáma 50 főnél kevesebb, és
b) éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 10 millió eurónak megfelelő forintösszeg.”

A törvény szerint ezeket a mutatókat az utolsó összevont beszámoló alapján kell meghatározni, ha ez nincs, akkor az éves beszámoló alapján. Illetve fontos, hogy csak akkor kerül át másik kategóriába az adott vállalkozás, ha két egymást követő beszámolási időszakban lépi túl vagy marad el az adott határértékektől.

3.2. PROFITORIENTÁLT VÁLLALKOZÁS

A vállalat profitorientált, ha a szervezet alapvető érdeke az, hogy kiadásai tartósan ne haladják meg a bevételeit, tehát hosszú távon nyereségesen működjön. A definíció megengedi azt, hogy a vállalat rövid távon ne legyen nyereséges. Illetve a vállalkozás döntéshozói a profitszerzés mellett más szempontokat is mérlegelnek a döntéskor, viszont ha ezen más szempontok alapján is döntenek, a hosszú távú cél mindig a nyereségesség marad (Chikán, 1995).

4. KUTATÁSI RÉSZ

Hipotéziseim vizsgálatához kérdőívet készítettem. Ezt vezetőkkel, illetve kissé átalakított formában főiskolai hallgatókkal egyaránt kitöltettem.

A hipotéziseim a következők voltak:

1. A magyar vezetők kockázatvállalási hajlandósága alacsony.
2. A vezetők kockázatvállalási kedve nagyobb, mint a nem vezető személyek.
3. A vezetői sikeresség és a kockázatvállalási preferencia között pozitív összefüggés fedezhető fel.

4.1. VEZETŐI KÉRDŐÍV

A vezetők budapesti telephelyű, profitorientált mikro-, illetve kisvállalkozásban dolgoznak. Sokan közülük a cég tulajdonosai is egyben, hiszen kisméretű vállalkozásoknál sokszor egy fő – a tulajdonos – végzi az összes vezetői munkát.

A kérdőívet az elméleti részben leírtak alapján állítottam össze.

4.1.1. Első rész: a DOSPERT kérdőív

A kérdőív első része a Radnóti István által adaptált és átalakított DOSPERT kérdőív egy részét tartalmazza. Az öt terület közül csupán a pénzügyi területhez kapcsolódó kérdéseket tettem fel. Radnóti kérdőívében a pénzügyi rész három alterületre oszlik, a vállalkozói tevékenységhez kapcsolódóra, a befektetésre és a szerencsejátékra. Mind a három alterülethez kapcsolódó itemek bekerültek a tesztembe.

Felhasználtam a DOSPERT kérdőívet a kockázatvállalási szándék mérésére, az észlelt kockázat mértékének megállapítására és az elvárt haszon vizsgálatára is. Ezekből az adatokból észlelt kockázat iránti viszonyulás mutatóját tudtam számolni.

Ezzel az első résszel az első és a második hipotézist szerettem volna vizsgálni.

4.1.2. Második rész: sikerességgel kapcsolatos kérdések

Ezen egység után következtek a sikerességgel kapcsolatos kérdések. Elsőként direkt kérdésként tettem fel, hogy az illető mennyire tartja sikeresnek magát. Majd következtek az elméleti részben leírt, a sikerességet felmérni segítő kérdések. Ezt a részt kettéválasztottam. Hiszen a fent leírt pontok többségét csak akkor releváns megkérdezni, ha a kitöltő cégtulajdonos is egyben. A nem vállalkozóknál csak a direkt kérdést tettem fel, illetve azt

kérdeztem tőlük, hogy hány éve dolgoznak az adott pozícióban, illetve hány éve töltenek be vezetői pozíciót. Itt nem segíthetett a kialakult kép árnyalásában a többi kérdés.

4.1.3. Harmadik rész: döntési szituációk

Majd a harmadik rész szintén a kitöltő kockázatvállalási hajlandóságát vizsgálta. Itt is egy direkt kérdést tettem fel először. A továbbiakban pedig döntési szituációkat vázoltam fel, ahol ki kellett választaniuk a szerintük optimális megoldást és a döntést indokolniuk kellett. A helyzetek kiválasztásánál törekedtem arra, hogy életszerű példákat adjak meg számukra. Ezekben a feladatokban csak a pénzügyi kockázatot vettem figyelembe, minden mást, mint például az erkölcsi kockázatot figyelmen kívül hagytam.

Az *első feladat* a következő beruházási döntés volt:
A feladat szerint az üzemben elromlott gép kapcsán kell döntést hozni. A következő táblázatban láthatóak a döntési lehetőségek, illetve az azzal járó következmények.

lehetőségek	költség (M Ft)	maximális selejt-nagyság
1. sz. gép megvétele	100	0,001
2. sz. gép megvétele	95	0,002
a jelenlegi gép javítása	1	0,012

4.1.3.1. táblázat: Az első döntési feladat adatai

Tudjuk azt, hogy 1 egység selejt 100 Ft bevétel-kiesést okoz. Az elmúlt évek adataiból úgy kalkulálhatunk, hogy a vállalat által megtermelt összmennyiség 1 év alatt 100 millió db termék. A megadott selejt-mennyiségnél biztosan nem keletkezik több, viszont az is előfordulhat, hogy egyáltalán nem keletkezik selejt az adott gépen.

A maximálisan előfordulható bevétel-kiesés megállapításához először ki kellett számolnom a maximális selejt-mennyiséget:
1. eset: 100.000.000 db*0,001= 100.000 db
2. eset: 100.000.000 db*0,002= 200.000 db
3. eset: 100.000.000 db*0,012= 1.200.000 db

Ezek a számolt maximális selejt-mennyiségek a következő bevétel-kiesést okozhatják:
1. eset: 100.000 db*100 Ft/db= 10.000.000 Ft
2. eset: 200.000 db*100 Ft/db= 20.000.000 Ft
3. eset: 1.200.000 db*100 Ft/db= 120.000.000 Ft

A maximális összköltség az egyes esetekben:

1. eset: 100.000.000 Ft+10.000.000 Ft= 110.000.000 Ft

2. eset: 95.000.000 Ft+20.000.000 Ft= 115.000.000 Ft

3. eset: 1.000.000 Ft+120.000.000 Ft= 121.000.000 Ft

Aki kockázatvállaló, ő a gépet csak meg fogja javíttatni, nem fog új gépet venni. A kockázatkerülő pedig az első lehetőséget fogja választani, hiszen ott a legkisebb az esélye annak, hogy selejt keletkezik a gépen.

A második és a harmadik feladat ugyanarra a sémára épül. Mindkét esetben bizonytalanság mellett kellett döntést hozniuk a feladatot megoldóknak és indokolni döntésüket. A két döntési helyzetben 4-4 befektetési lehetőséget adtam meg. Minden befektetésnél 4-4 környezeti helyzet állhat elő. Minden befektetés minden helyzete egy adott következménnyel jár; a mátrix egyes elemei egy meghatározott stratégia és egy adott környezeti helyzet együttes kimenetele kapcsán létrejövő eredményt jelentik.

A *második feladatnál* az adatok a következők:

	1. helyzet	**2. helyzet**	**3. helyzet**	**4. helyzet**
1. befektetés	180	240	75	300
2. befektetés	150	270	90	450
3. befektetés	165	180	120	225
4. befektetés	90	225	-75	585

4.1.3.2. táblázat: A második döntési feladat eredménymátrixa

A különböző döntési stratégiák a következő eredményeket adják:

1. Laplace-kritérium

- M_1= 0,25*180+0,25*240+0,25*75+0,25*300= 198,75
- M_2= 0,25*150+0,25*270+0,25*90+0,25*450= 240
- M_3= 0,25*165+0,25*180+0,25*120+0,25*225= 172,5
- M_4= 0,25*90+0,25*225-0,25*75+0,25*585= 206,25

Aki eszerint a módszer szerint dönt, a második kritériumot fogja választani.

2. Maximax kritérium szerinti döntéshozatal

- Az első stratégiából elérhető nyereség-maximum: 300
- A második stratégiából elérhető nyereség-maximum: 450
- A harmadik stratégiából elérhető nyereség-maximum: 225
- A negyedik stratégiából elérhető nyereség-maximum: 585

Ezek maximuma 585, ami a negyedik stratégiával érhető el.

Tehát aki a maximax stratégia szerint dönt, vagyis optimista döntéshozó, a negyedik befektetést választja. Az ezt választó egyén erősen kockázatvállaló is, hiszen amellett, hogy ennél a befektetésnél érhető el a legnagyobb nyereség, a legrosszabb helyzet bekövetkeztével ez az a stratégia, ahol veszíteni is lehet.

3. Maximin kritérium szerinti döntéshozatal

- Az első stratégiából elérhető nyereség-minimum: 75
- A második stratégiából elérhető nyereség-minimum: 90
- A harmadik stratégiából elérhető nyereség-minimum: 120
- A negyedik stratégiából elérhető nyereség-minimum: -75

Ezek maximuma 120, ami a harmadik stratégiával érhető el.

Tehát aki a maximin kritérium szerint dönt, vagyis pesszimista döntéshozó, a harmadik stratégiát fogja választani.

4. Minimax kritérium szerinti döntéshozatal

A megbánásmátrix a következőképpen alakul:

	1. helyzet	**2. helyzet**	**3. helyzet**	**4. helyzet**
1. befektetés	0	30	45	285
2. befektetés	30	0	30	135
3. befektetés	15	90	0	360
4. befektetés	90	45	195	0

4.1.3.3. táblázat: A második döntési feladat megbánásmátrixa

- Az első stratégiánál fennálló maximális elmulasztott nyereség: 285
- A második stratégiánál fennálló maximális elmulasztott nyereség: 135
- A harmadik stratégiánál fennálló maximális elmulasztott nyereség: 360
- A negyedik stratégiánál fennálló maximális elmulasztott nyereség: 195

Ezek minimuma 135, ami a második stratégiával érhető el. A döntéshozó ebben az esetben a csalódását igyekszik minimalizálni.

A döntéshozók a következő befektetési lehetőségeket fogják választani stratégiától függően:
- Laplace-kritérium alapján: 2. befektetés (várható értékek alapján hoz döntést)
- Maximax kritérium alapján: 4. befektetés (optimista döntéshozó)
- Maximin kritérium alapján: 3. befektetés (pesszimista döntéshozó)
- Minimax kritérium alapján: 2 befektetés (csalódottság-minimalizáló döntéshozó)

A *harmadik feladat* a következő volt:

	1. helyzet	**2. helyzet**	**3. helyzet**	**4. helyzet**
1. befektetés	390	150	60	-50
2. befektetés	150	120	110	75
3. befektetés	300	180	120	60
4. befektetés	200	150	100	50

4.1.3.4. táblázat: A harmadik döntési feladat eredménymátrixa

A különböző döntési stratégiák a következő eredményeket adják:

1. Laplace-kritérium
- M_1= 0,25*390+0,25*150+0,25*60-0,25*50= 137,5
- M_2= 0,25*150+0,25*120+0,25*110+0,25*75= 113,75
- M_3= 0,25*300+0,25*180+0,25*120+0,25*60= 165
- M_4= 0,25*200+0,25*150+0,25*100+0,25*50= 125

Aki eszerint a módszer szerint dönt, a harmadik kritériumot fogja választani.

2. Maximax kritérium szerinti döntéshozatal

- Az első stratégiából elérhető nyereség-maximum: 390
- A második stratégiából elérhető nyereség-maximum: 150
- A harmadik stratégiából elérhető nyereség-maximum: 300
- A negyedik stratégiából elérhető nyereség-maximum: 150

Ezek maximuma 390, ami az első stratégiával érhető el.

Tehát aki a maximax stratégia szerint dönt, vagyis optimista döntéshozó, az első befektetést választja. Az ezt választó egyén erősen kockázatvállaló is, hiszen amellett, hogy ennél a befektetésnél érhető el a legnagyobb nyereség, a legrosszabb helyzet bekövetkeztével ez az a stratégia, ahol veszíteni is lehet.

3. Maximin kritérium szerinti döntéshozatal

- Az első stratégiából elérhető nyereség-minimum: -50
- A második stratégiából elérhető nyereség-minimum: 75
- A harmadik stratégiából elérhető nyereség-minimum: 60
- A negyedik stratégiából elérhető nyereség-minimum: 50

Ezek maximuma 75, ami a második stratégiával érhető el.

Tehát aki a maximin kritérium szerint dönt, vagyis pesszimista döntéshozó, a második stratégiát fogja választani.

4. Minimax kritérium szerinti döntéshozatal

A megbánásmátrix a következőképpen alakul:

	1. helyzet	**2. helyzet**	**3. helyzet**	**4. helyzet**
1. befektetés	0	30	60	125
2. befektetés	240	60	10	0
3. befektetés	90	0	0	15
4. befektetés	190	30	20	25

4.1.3.5. táblázat: A harmadik döntési feladat megbánásmátrixa

- Az első stratégiánál fennálló maximális elmulasztott nyereség: 125
- A második stratégiánál fennálló maximális elmulasztott nyereség: 240
- A harmadik stratégiánál fennálló maximális elmulasztott nyereség: 90
- A negyedik stratégiánál fennálló maximális elmulasztott nyereség: 190

Ezek minimuma 90, ami a harmadik stratégiával érhető el. A döntéshozó ebben az esetben a csalódását igyekszik minimalizálni.

A döntéshozók a következő befektetési lehetőségeket fogják választani stratégiától függően:
- Laplace-kritérium alapján: 3. befektetés (várható értékek alapján hoz döntést)
- Maximax kritérium alapján: 1. befektetés (optimista döntéshozó)
- Maximin kritérium alapján: 2. befektetés (pesszimista döntéshozó)
- Minimax kritérium alapján: 3. befektetés (csalódás-minimalizáló döntéshozó)

A *negyedik feladatban* két megrendelés közül kellett választani úgy, hogy csak az egyiket választhatta a kitöltő.
Az első esetben kisebb volt a valószínűsége (60%) a megrendelés elnyerésének, viszont nagyobb volt a nyereség (20 millió Ft). A második esetben 80%-os elnyerési valószínűséggel kapta meg a 15 millió Ft nyereséggel járó rendelést.
Ha a várható értékeket a két esetben kiszámolom, ugyanazt az értéket, 12 millió Ft-ot kapok. Ebben az esetben a kockázatvállaló személy az első esetet választja, hiszen ott nagyobb az elérhető profit. A kockázatkerülő egyén pedig a második megrendelést fogja választani, hiszen ott nagyobb az esélye annak, hogy ő nyeri el a megbízást.

4.1.4. Negyedik rész: általános kérdések

A kérdőív negyedik része pedig az általános kérdéseket tartalmazza. Csak olyan itemeket tettem ebbe a részbe, amik a kérdőív kiértékelésének szempontjából fontosak. Például fontos tudni a kitöltők anyagi helyzetét, hiszen a vagyonosabbak könnyebben fektetik be vagyonuk például 5%-át, mint szegényebb társaik. Azt gondolom, hogy a családos emberek kevésbé hajlandóak kockáztatni, hiszen már nem csak saját magukért felelősek, így a családi állapotra vonatkozó kérdés is bekerült a sorba. A szakirodalom álláspontja szerint a kockázatvállalási hajlandóság függ a nemtől, az életkortól és végzettségtől is, így erre vonatkozó kérdések is kerültek ebbe a részbe. A vállalatnál dolgozók számára ellenőrzésképpen kérdeztem rá. Így derülhetett ki az, ha az alkalmazottak száma több az adott cégnél, mint ami a kisvállalkozások törvényileg előírt maximális száma.

4.2. HALLGATÓI KÉRDŐÍV

A főiskolai hallgatók egy csoportját az Általános Vállalkozási Főiskola elsőéves, gazdálkodás és menedzsmentet, illetve nemzetközi gazdaságtant tanuló, nappali tagozatos diákjai adják. A másik csoportban pedig a Budapesti Műszaki és Gazdálkodástudományi Egyetem vegyészmérnök mesterképzésen részt vevő elsőéves diákok vannak. Azzal, hogy egy gazdasági, illetve egy mérnöki képzés diákjait kértem fel a kitöltésre, összehasonlíthatóvá válik az is, hogy hallgató és hallgató között milyen különbség van. Fontosnak tartottam olyan nem vezető embereket választani, akik nem tanultak döntéselméletet, hiszen abban az esetben a döntési szituációkon az ott megszerzett tudással könnyen át tudtak volna látni, ki tudták volna számolni, hogy mit kell válaszolniuk ahhoz, hogy kockázatvállalónak vagy éppen kockázatkerülőnek tűnjenek.

A hallgatókkal kitöltetett kérdőív a vezetői kérdéssor kissé átalakított verziója volt. A DOSPERT részbe beletettem a szociális kockázatvállaláshoz kapcsolódó itemeket is. Ez a terület csak kíváncsiságból került a kérdőívbe, a kutatás során nem tudtam felhasználni az eredményeket, hiszen a vezetőktől az amúgy is már hosszúnak tartott kérdőív miatt nem kérdeztem rá erre, mert nem kapcsolódott szorosan a témaválasztáshoz. Tehát kiértékelésre nem fog kerülni ez a rész, viszont érdekes volt látni az eredményeket.
További változtatás volt, hogy kikerült belőle a sikerességgel kapcsolatos rész, hiszen ez a hipotézisem csak a vezetőkre vonatkozik.
Emellett megváltoztattam az alapkérdéseket is, a hallgatók szempontjából irreleváns kérdéseket kihagytam belőle. Például a jövedelem helyett a családban az egy főre jutó jövedelmet kérdeztem meg, hiszen a legtöbb hallgatónak nincs még önálló keresete.

4.3. A KÉRDŐÍV KITÖLTETÉSÉNEK MÓDSZERE

A vezetők általi kérdéssor-kitöltés máshogy zajlott, mint a hallgatóknál. Előbbiek számára a kérdőívet a google kérdőív szerkesztőjének segítségével készítettem el. Majd ezt a linket küldtem el emailben, természetesen kísérőszöveggel együtt.
Először vezető ismerőseimnek küldtem el a kérdőívet, illetve kértem őket, hogy juttassák el ismerőseiknek is. Mivel nem ismerek sok, a feltételeknek megfelelő vezetőt, a budapestivallalkozasok.hu honlap adatbázisa segítségével írtam számomra ismeretlen vezetőknek is. Itt a válaszolási hajlandóság nem volt túl nagy, negyven vezetőből csak egy töltötte ki a kérdőívet. Miután láttam, hogy így nem érhetem el a kitűzött válasz-mennyiséget, kérdőívem linkjét a facebookra is feltettem. Előzetesen nem szerettem volna ezt tenni, mert

tartottam attól, hogy esetleg csupán segítési szándékkal nem vezető emberek is kitöltik a linket. Szerencsére csak egy-két ilyen eset történt, amiket könnyen ki tudtam szűrni.
Végül 30 fő töltötte ki a kérdőívet.

A hallgatók általi kitöltés más módon történt, őket személyesen kértem fel a válaszadásra. A két hallgatói csoportból 51, illetve 30 válasz érkezett.

5. EREDMÉNYEK

5.1. NEMEK KÖZTI MEGOSZLÁS

Kitöltőimnél a nemek közti megoszlás a következőképpen alakult:

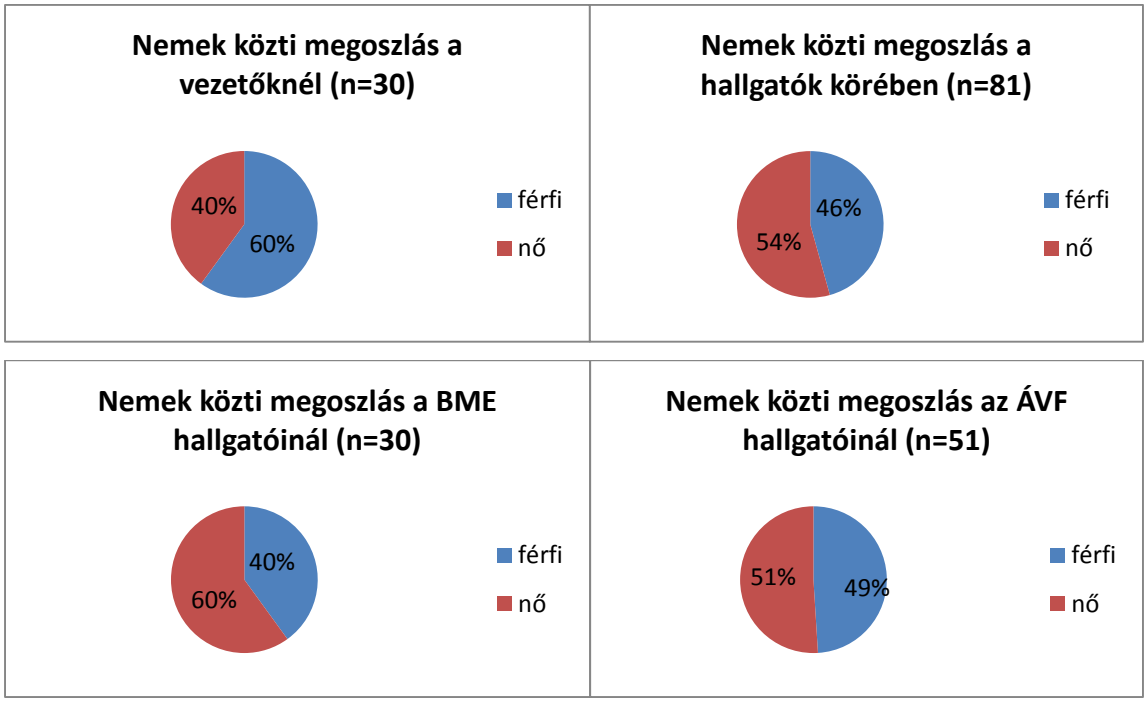

5.1.1. ábra: Nemek közti megoszlás vizsgálata

A vezetők között a férfi kitöltők voltak kissé túlsúlyban, míg a hallgatók között a nők. Ez abból a szempontból lehet érdekes, hogy a szakirodalom szerint a férfiak kockázatvállalóbbak a nőknél.

5.2. KOR SZERINTI MEGOSZLÁS

A kor szerinti megoszlás inkább a vezetőknél érdekes, hiszen őket kor szerint öt különböző kategóriába tudtam sorolni. A következő diagramon látszik összetételük.

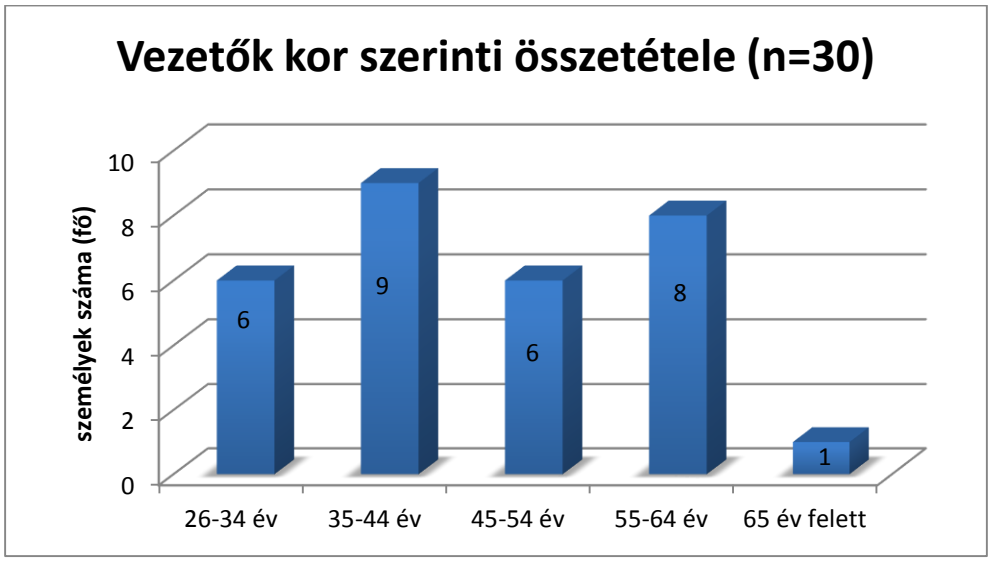

5.2.1. ábra: Kor szerinti összetétel vizsgálata

A hallgatóknál a kitöltők 97%-a 15-24 év közötti, a maradék 3% pedig 25-34 év közötti személyek.

5.3. VÉGZETTSÉG

Végzettségüket tekintve a kérdőívet kitöltő BME-s hallgatók mind rendelkeznek BSc diplomával, mivel ők mesterképzésen hallgató diákok. Az ÁVF hallgatói elsőévesek, így ők érettségivel rendelkeznek. Közülük egy fő végzett el OKJ-s szakképzést.

A vezetőknél itt is változatosság tapasztalható. Hiszen ahhoz, hogy valaki vállalkozó legyen, nem kötelező semmilyen iskolát elvégezni. A vezetők körében ez változik, egy vezetői pozíció megszerzéséhez általában szükséges a felsőfokú végzettség. Összességében 73%-uk rendelkezik diplomával, a többieknek érettségijük, technikusi képesítésük, illetve szakmunkás bizonyítványuk van.

5.4.AZ ELSŐ HIPOTÉZIS VIZSGÁLATA

Az első hipotézisben azt a feltevést fogalmaztam meg, hogy a magyar vezetők kockázatvállalási hajlandósága alacsony.

Ezt a szituációkra adott válaszok elemzésével, illetve a DOSPERT kérdőív eredményeire adott válaszokból kiszámolt észlelt kockázat iránti viszonyulás mutató segítségével fogom vizsgálni.

Először a kétféle szempont szerint, egyszerre vizsgáltam azt, hogy mennyire kockázatvállaló az illető. Az értékelés nem lehetett teljesen objektív, hiszen a döntési helyzetek eredményeinek vizsgálatánál is megjelenik már egyfajta szubjektivitás, hiszen például az, aki az első feladatban, a gépvásárlásnál a kevésbé kockázatos helyzetet választja, viszont a negyedik feladatban az egyértelműen kockázatosabb lehetőség mellett dönt, ő kockázatvállaló-e vagy sem? Emiatt rangsoroltam a feladatokat aszerint, hogy az adott döntési helyzetnél a kockázatosabb választás mennyivel kockázatosabb a másik feladat kockázatos döntésénél. Illetve ha két feladatnál a kockázatosabb opciót választotta a kitöltő, viszont ezek az előbb említett sorban kevésbé kockázatosnak számítottak a többinél, akkor is kockázatvállaló titulust kapott. Emellett az indoklás is sokat segített annak eldöntésében, hogy az illető kockázatvállaló magatartása miatt dönt úgy vagy valamilyen más okból. Tehát ez a tulajdonság eldöntése hosszas mérlegelést igényelt.

Emellett amikor a kétféle szempont szerint vizsgáltam, a különböző DOSPERT alterületeknél kapott észlelt kockázat iránti viszonyulás mutatókat is hozzá kellett rendelnem szituációknál kapott eredményekhez.

A diagramokon a kv a kockázatvállaló, a kk a kockázatkerülő tulajdonságot jelenti minden esetben.

A vezetőknél a következő eredmények születtek:

5.4.1. ábra: A kockázatvállalók aránya a vezetőknél

A kockázat iránti viszonyulás mutatók:

	fogadás alterület	**befektetés alterület**	**vállalkozói tevékenység alterület**
átlag	-6,04	-0,29	0,01
szórás	1,49	3,59	4,08

5.4.1. táblázat: A kockázat iránti viszonyulás mutatók a vezetőknél

Részletesebben kifejtve a fogadás alterületen mind a 30 főnél (100%) negatív értéket kaptam, tehát a viszonyulásuk elutasító.

A befektetés alterületen 13 fő érez elutasító viszonyulást, szintén 13 fő elfogadót és 4 fő semlegeset.

A vállalkozói tevékenység területén 1 fő kockázatészlelési mutatójának átlaga egy volt, ebben az esetben szerinte nincs kockázat, ezért itt ezzel a mutatóval nincs értelme számolni. 12 főnél kaptam negatív értéket, 13 főnél pozitív értéket és 4 fő lett kockázatsemleges.

A DOSPERT kérdőív alapján számolt kockázat iránti viszonyulás mutató eredményeit összefoglalva, elmondható, hogy a fogadás és a befektetés alterületen kapott negatív előjelű átlag azt fejezi ki, hogy a magyar vezetők elutasítóan viszonyulnak a kockázathoz. A fogadás alterületen abszolút értékben nagyobb érték jelenik meg, mint a befektetés alterületen, vagyis a két területet összehasonlítva elmondható, hogy a vezetők sokkal elutasítóbban állnak a fogadási helyzetekhez kapcsolódó kockázatokhoz, mint a befektetési helyzetekhez

kapcsolódókhoz. A vállalkozói tevékenység területen a mutató közel nulla, tehát azon a területen a vizsgált vezetők körülbelül kockázatsemleges viselkedést mutatnak. Fontos megjegyezni, hogy a szórás elég nagy.

Összességében az eredmények alapján kijelenthető, hogy a vizsgált magyar vezetők kockázatvállalási hajlandósága alacsony.

5.5. A MÁSODIK HIPOTÉZIS VIZSGÁLATA

A második hipotézisem a következő: A vezetők kockázatvállalási hajlandósága nagyobb, mint a nem vezető személyeké.

Ezt a feltevést hasonlóan vizsgáltam, mint az előzőt. Ugyanúgy a feladatok megoldásait vettem figyelembe, illetve a DOSPERT kérdőív eredményeiből kiszámolt észlelt kockázat iránti viszonyulás mutatót. Majd az utóbbinál külön, alterületenként is felmértem az egyes csoportok észlelt kockázat iránti viszonyulását.

A BME-s hallgatók körében a 29 kockázatkerülő diák mellett csak egy fő kockázatvállaló hallgatót találtam, amikor összességében vizsgáltam az eredményeket.

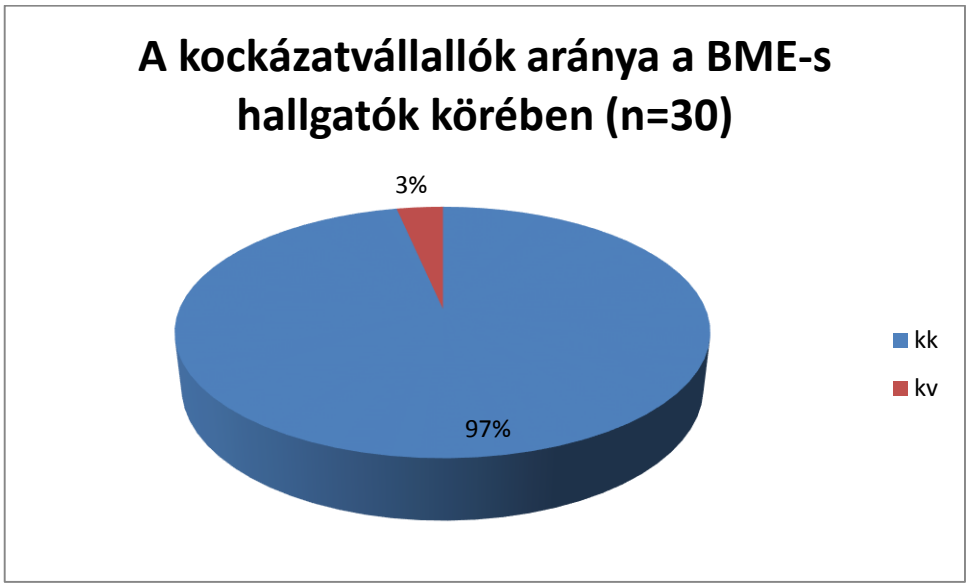

5.5.1. ábra: A kockázatvállalók aránya a BME-s hallgatók körében

Az ÁVF-es hallgatók eredményeit kicsit nehezebb volt kiértékelni, mert sokan nem válaszoltak a szituációs feladatoknál, illetve akik válaszoltak, közülük is csak kevesen írtak indoklást. Ebben a csoportban a kockázatvállaló egyének aránya nagyobb, mint a BME-s hallgatók között.

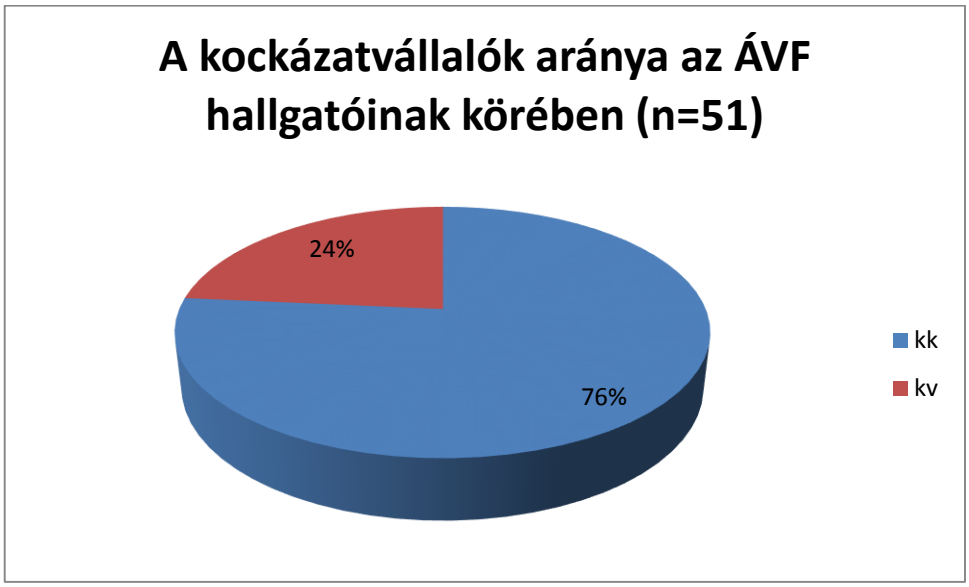

5.5.2. ábra: A kockázatvállalók aránya az ÁVF hallgatóinak körében

A vezetőknél a kockázatvállalók aránya majdnem eléri az ÁVF-es hallgatóknál tapasztalt arányt. (A diagramot az összehasonlítás kedvéért mutatom meg újra.)

5.5.3. ábra: A kockázatvállalók aránya a vezetőknél

Ha a hallgatókat összességében vizsgáljuk, megállapítható, hogy a vezetők kockázatvállalóbbak, mint a nem vezető egyének.

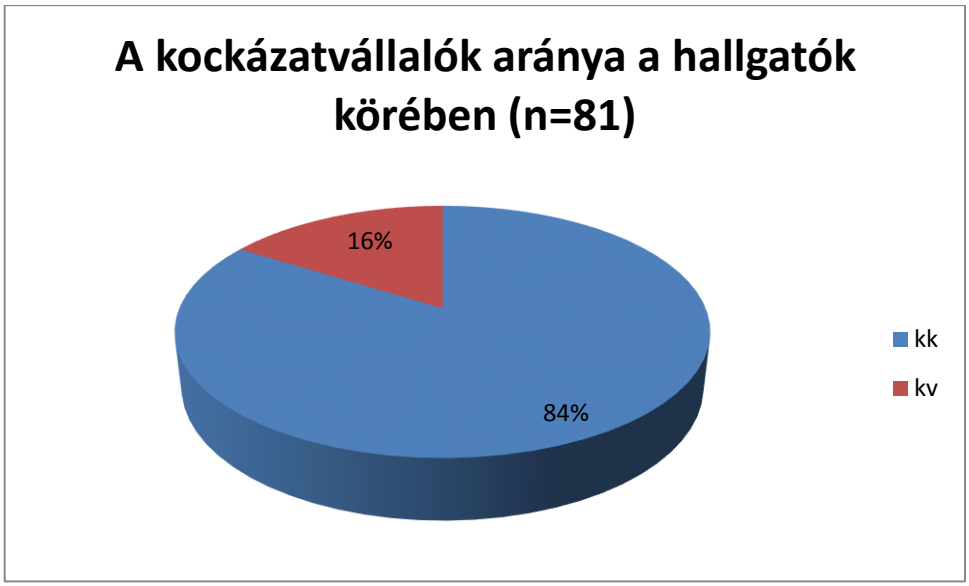

5.5.4. ábra: A kockázatvállalók aránya a hallgatók körében

Az észlelt kockázat iránti viszonyulást kifejező mutatók vizsgálatánál a vezetők csoportjának elemszáma mindig 30, a BME-s hallgatóké szintén 30, az ÁVF-es hallgatóké 51, a hallgatóké pedig 81.

	fogadás alterület	**befektetés alterület**	**vállalkozói tevékenység alterület**
vezetők átlag	-6,04	-0,29	0,01
vezetők szórás	1,49	3,59	4,08
BME átlag	-5,77	0,43	-2,98
BME szórás	1,38	2,66	3,34
ÁVF átlag	-5,59	-0,01	-0,60
ÁVF szórás	3,04	3,39	4,17
hallgatók átlag	-5,66	0,16	-1,49
hallgatók szórás	2,54	3,12	4,03

5.5.1. táblázat: Az észlelt kockázat iránti viszonyulást kifejező mutatók az egyes csoportoknál

Diagramon ábrázolva:

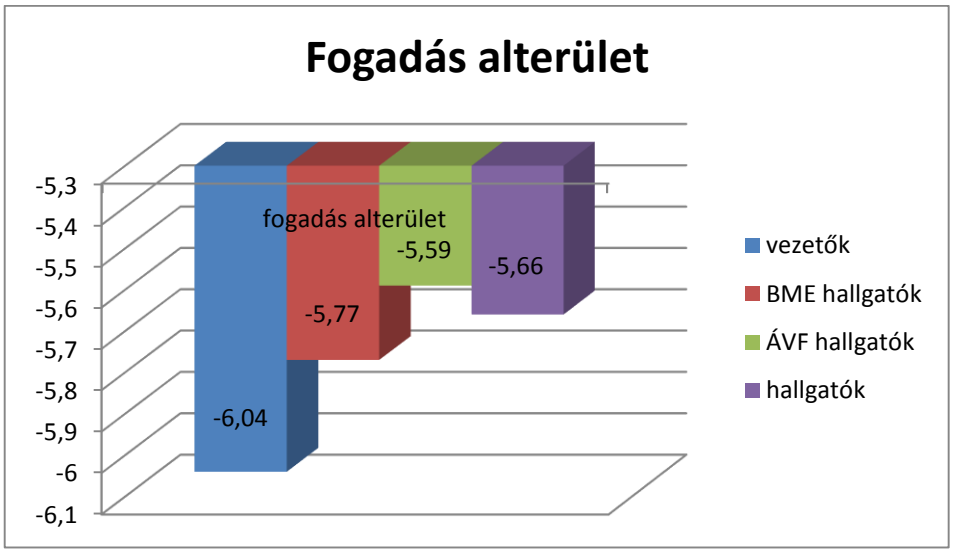

5.5.5. ábra: Az észlelt kockázat iránt viszonyulást kifejező mutatók alakulása fogadás alterületen

A diagramról leolvasható, hogy mindegyik csoport elutasítóan viszonyul ehhez a fajta kockázathoz. A vezetőknél a legnagyobb ez a szám (abszolút értékben), ami szerintem annak köszönhető, hogy nekik már van mit kockáztatniuk. A kétféle hallgatói csoport között nem nagy a különbség. Elég nagyok az értékek mind a négy csoportban, vagyis nagyon elutasítóan viszonyulnak ehhez.

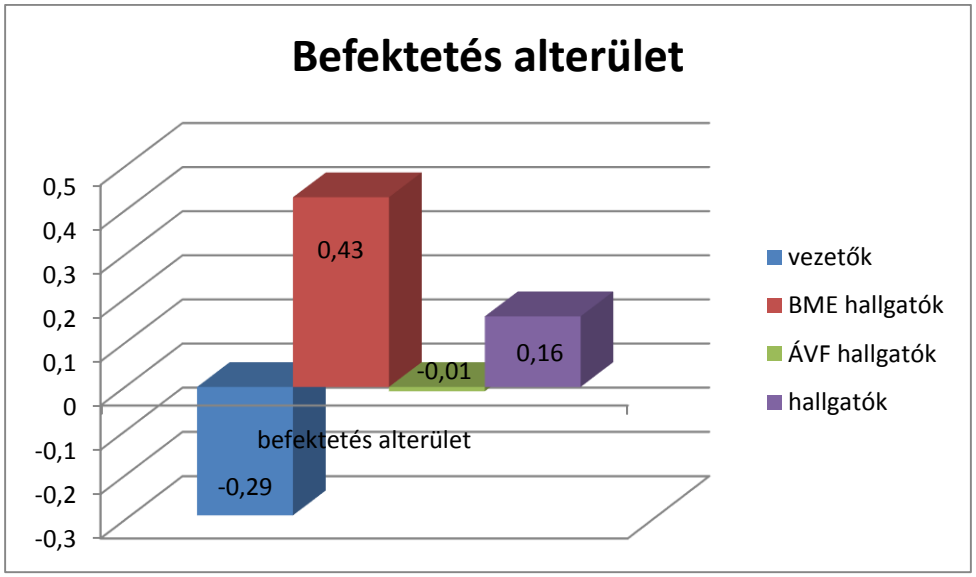

5.5.6. ábra: Az észlelt kockázat iránt viszonyulást kifejező mutatók alakulása befektetés alterületen

A befektetés alterületen nem azt kaptam eredményként, amit vártam. Az volt az elvárásom, hogy a vezetők elfogadóan fognak viszonyulni ehhez a fajta kockázathoz. Átlagosan mégis negatív előjelű értéket kaptam. Persze ha figyelembe veszem a szórást is, akkor egyik irányban pozitív értékeket is kapunk. Viszont a hallgatóknál pozitív, elfogadó a viszonyulás.

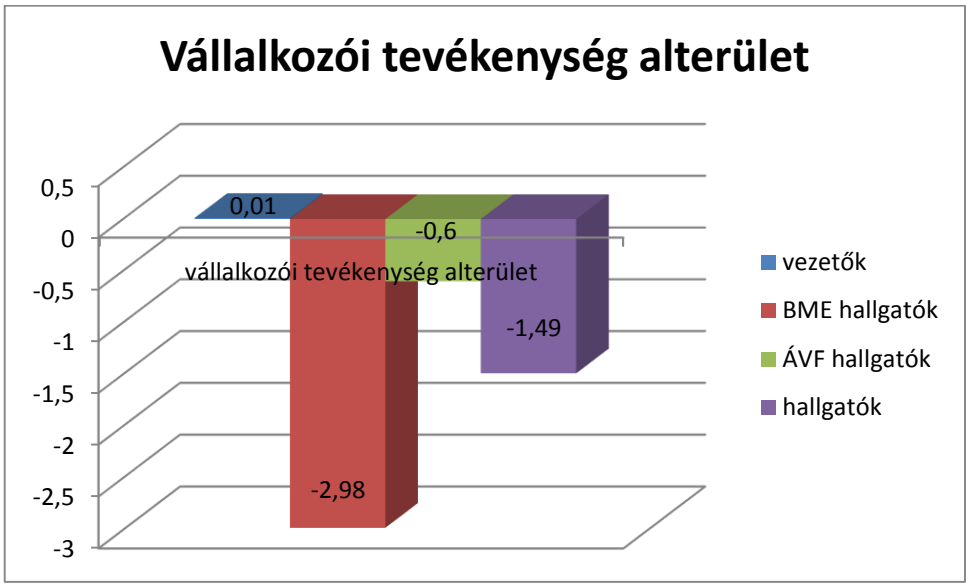

5.5.7. ábra: Az észlelt kockázat iránt viszonyulást kifejező mutatók alakulása vállalkozói tevékenység alterületen

A vállalkozói tevékenység alterületen meglepett az, hogy a BME-s hallgatók ennyire elutasítják az ilyen típusú kockázatot. Ebben nagyon különböznek az ÁVF-es hallgatóktól is. Talán itt fogható meg legjobban a két hallgatói csoport közötti különbség.

A kapott kép árnyalása végett ennél a hipotézisnél az elvárt haszonnal kapcsolatos hozzáállást is vizsgálom.

	fogadás alterület	befektetés alterület	vállalkozói tevékenység alterület
vezetők átlag	5,87	8,03	9,07
vezetők szórás	2,84	2,36	2,68
BME átlag	6,50	8,77	9,00
BME szórás	3,00	2,37	3,09
ÁVF átlag	8,28	9,70	9,06
ÁVF szórás	3,86	2,79	2,69
hallgatók átlag	7,61	9,35	9,04
hallgatók szórás	3,65	2,67	2,83

5.5.2. táblázat: Az elvárt haszonnal kapcsolatos hozzáállás eredményei az egyes csoportoknál

Diagramon ábrázolva:

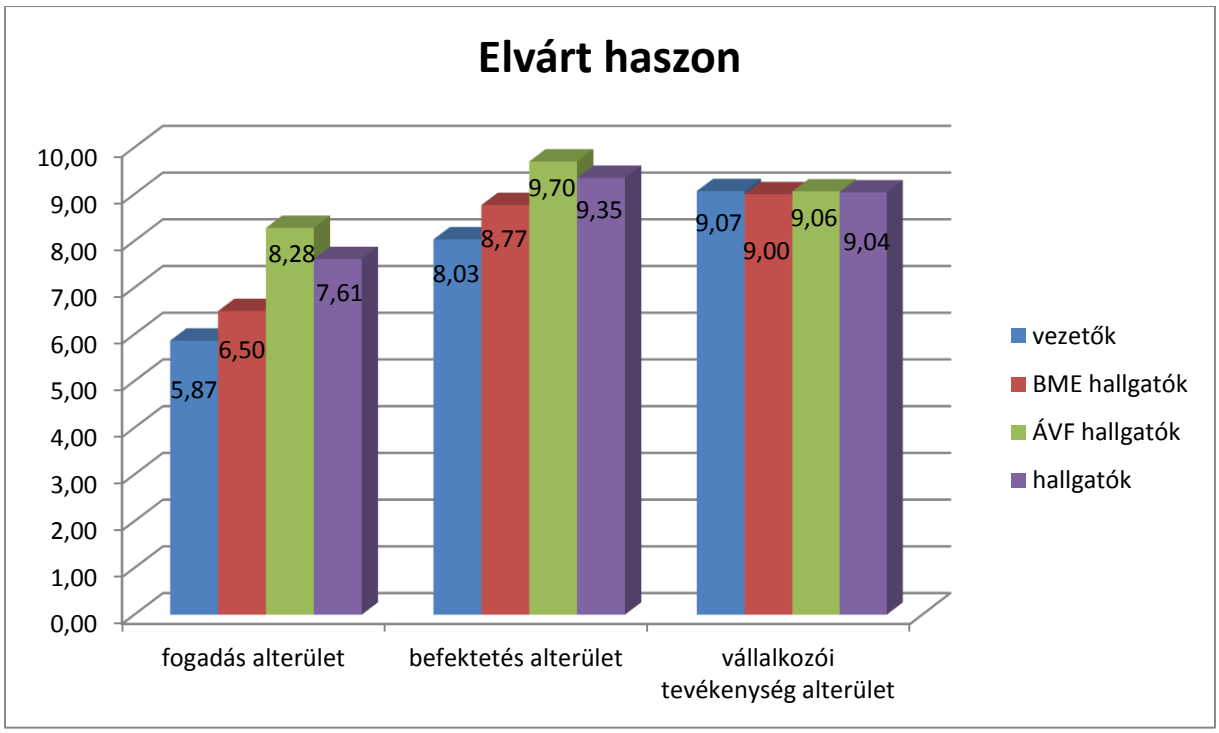

5.5.8. ábra: Az elvárt haszon alakulása

A fogadás és a befektetés alterületen is az ÁVF-es hallgatóknál kicsit nagyobb az elvárt haszon, míg a vállalkozói tevékenység alterületen minden csoportnál körülbelül megegyezik.

Összefoglalva a fent részletezetteket először megállapítottam, hogy a BME-s hallgatók a legkevésbé kockázatvállalók. A vezetők és az ÁVF-es hallgatók kockázatvállalási preferenciái közel megegyeznek, míg ha az összesített hallgatói csoportot vetem össze a vezetői csoporttal, kimutatható, hogy a vezetők kockázatvállalóbbak, mint a nem vezetők.

Az észlelt kockázat iránti viszonyulást leíró mutató vizsgálatakor érdekes eredményeket is kaptam. Mindenképpen megemlíteném az BME-es hallgatók a többi csoporthoz képest nagy és pozitív, elfogadó viszonyulását a kockázat iránt a befektetés alterületen, illetve a szintén nagy intenzitású, de ellentétes viszonyulást a vállalkozói tevékenység alterületen. Meglepett a befektetés alterületen jelentkező elutasító vezetői viszonyulás, viszont sejtéseimet beigazolta a vállalkozói tevékenység alterületen kapott pozitív előjelű átlagérték. Az ÁVF-es hallgatók körében végzett vizsgálatoknál mindhárom alterületen negatív értéket kaptam. A fogadás területen az ő értékük volt a legkisebb, ők álltak legkevésbé elutasítóan az ilyen típusú kockázathoz. A befektetés területen közel nulla értéket kaptam, míg a vállalkozói tevékenység területen kis negatív értékét, jóval kisebbet, mint a BME-s hallgatók körében.

Az elvárt haszon vizsgálatánál körülbelül azonos értékeket kaptam.

Összességében megállapíthatom, hogy a vezetők kockázatvállalóbbnak bizonyultak a hallgatóknál. Ezt erősen alátámasztják a döntési szituációknál kapott eredmények, illetve a vállalkozói tevékenység alterületen kapott értékek. A fenti megállapítás nem bizonyosodott be a fogadás és a befektetés alterületeken. Mindenképpen fontosnak tartom ismételten megemlíteni azt, hogy a szórás viszonylag magas.

5.6. A HARMADIK HIPOTÉZIS VIZSGÁLATA

A harmadik feltevésem során a vezetők kockázatvállalási hajlandóságát és a sikerességét hasonlítom össze.

Ehhez a DOSPERT kérdőív kockázatvállalási hajlandóság részéhez kapcsolódó itemeket használom fel, illetve a szakirodalmi vizsgálataim alapján a sikerességhez kapcsolódó kérdéseket teszek fel.
A kockázatvállalási hajlandóság vizsgálatánál az egyes alterületeken belül az egyes itemekhez adott skálaértékeket összeadom, az így kapott értékkel számolok majd tovább.

A sikerességgel kapcsolatos kérdéseknél a válaszok megismerése után kialakult összkép alapján soroltam három kategóriába a kitöltőket. Nagyon sikeres, a sikeres és a nem sikeres vezetőkre osztottam őket. Nehézséget okozott akkor a besorolás, ha nem vállalkozó volt az illető. Hiszen akkor csupán három információ állt rendelkezésemre a döntésben: a direkt kérdésre adott válasz, illetve az, hogy az illető hány éve vezető és hány éve dolgozik az adott pozícióban. Utóbbinál mérlegeltem azt is, hogy az illető hány éves.

Végül az adott sikerességi kategórián belüli vezetőknél átlagoltam a DOSPERT kérdőív eredményeit.

A fent leírtak alapján a következő eredményeket kaptam:

	nem sikeres	**sikeres**	**nagyon sikeres**
fogadás alterület átlag	4,40	3,00	4,65
fogadás szórás	1,14	0,00	1,63
befektetés alterület átlag	8,80	7,60	9,65
befektetés szórás	2,59	2,88	2,70
vállalkozói tevékenység alterület átlag	9,60	7,20	10,00
vállalkozói tevékenység szórás	4,83	1,92	2,47

5.6.1. táblázat: A sikeresség és a kockázatvállalás kapcsolatának vizsgálata

Diagramon ábrázolva:

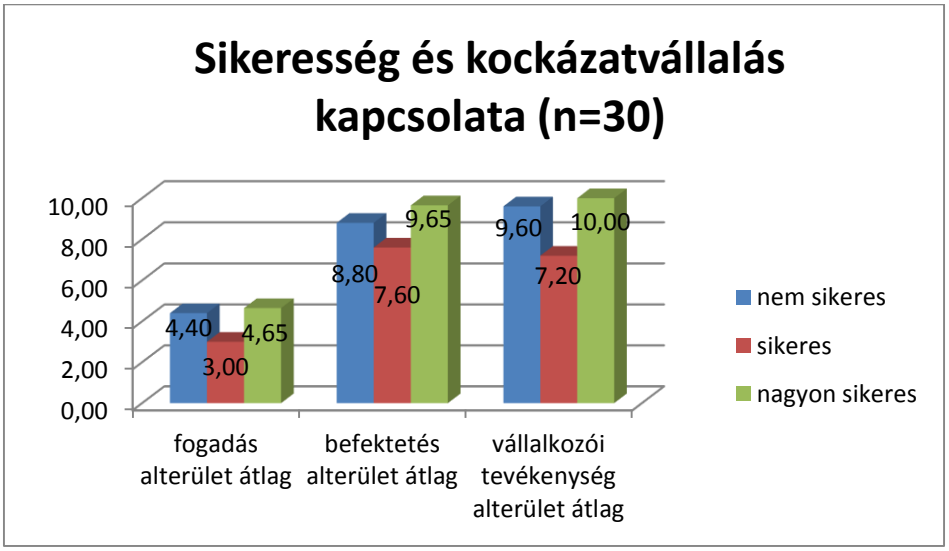

5.6.1. ábra: A sikeresség és a kockázatvállalás kapcsolata

A diagramot nézve feltűnő, hogy a két szélső oszlop, vagyis a nem sikeres és a nagyon sikeres értékekhez tartozó oszlopok mind a három esetben magasabbak, mint a sikeres értékekhez tartozó oszlopok.

Ez arra enged következtetni, hogy a nagyon sikeres és a nem sikeres vezetők kockázatvállalási hajlandósága magasabb, mint a sikeres vezetőké. A két csoport közül pedig minden területen a nagyon sikeres vezetőknek nagyobb a kockázatvállalási hajlandóságuk. A nem sikeres vezetőknél az összefüggés oka az lehet, hogy úgy érezhetik, hogy „ennél már nem lehet rosszabb", így könnyebben kockáztatnak a siker érdekében.

A direkt kérdések alapján az összefüggéseket keresve a következő eredményt kaptam.

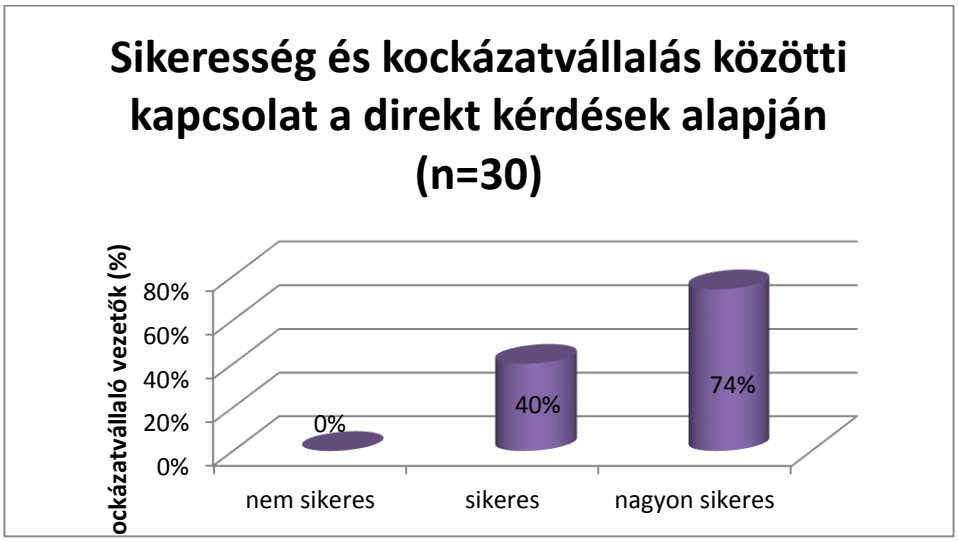

5.6.2. ábra: A sikeresség és a kockázatvállalás közötti kapcsolat a direkt kérdések alapján

A diagramon azt ábrázoltam, hogy egy adott sikerességi csoporton belül a vezetők hány százaléka mondta magát kockázatvállalónak. Meglepetésemre a hipotézist így vizsgálva azt kaptam eredményül, hogy ahogy egyre sikeresebb a vezető, úgy lesz egyre nagyobb a kockázatvállalási hajlandósága. Ez a konkrét, témához kapcsolódó kérdések kiértékelés után nem igazolódott be.

5.7. NEMEK, ILLETVE KOROSZTÁLYOK KÖZTI KOCKÁZATVÁLLALÓI MAGATARTÁS-KÜLÖNBSÉG VIZSGÁLATA

Bár előzetesen nem fogalmaztam meg feltevésként, mégis érdekelt, hogy a férfiak ténylegesen kockázatvállalóbbak-e mint a nők, illetve hogy az idősebbek tényleg kockázatkerülőbbek-e mint a fiatalok. Ennek vizsgálatakor a vezetőknél és a hallgatóknál kapott eredményeket együtt vizsgáltam és nemenként, illetve koronként átlagoltam az észlelt kockázat iránti viszonyulás mutatókat. Emellett vizsgáltam a döntési szituációkra adott válaszokat is.

A nemek közti különbséget vizsgáltam elsőként. Először azt néztem meg, hogy a két nem között mekkora a különbség az életkor-eloszlásban. A következő eredményt kaptam:

	nők	**férfiak**
15-24 év	41	35
25-34 év	6	4
35-44 év	3	6
45-54 év	3	3
55-64 év	3	5
65 év felett		1

5.7.1. táblázat: A két nem életkor-eloszlása

Úgy gondolom, hogy ez nem olyan nagy különbség, tehát vehetem a két csoport egészének az átlagát, nem kell korosztályokra bontanom azokat.

	fogadás alterület	**befektetés alterület**	**vállalkozói tevékenység alterület**
nők átlag	-5,92	-0,32	-1,83
nők szórás	1,66	3,35	4,01
férfiak átlag	-5,6	0,41	-0,35
férfiak szórás	2,83	3,12	4,04

5.7.2. táblázat: Észlelt kockázat iránti viszonyulás mutatói nemek szerint

Diagramon ábrázolva:

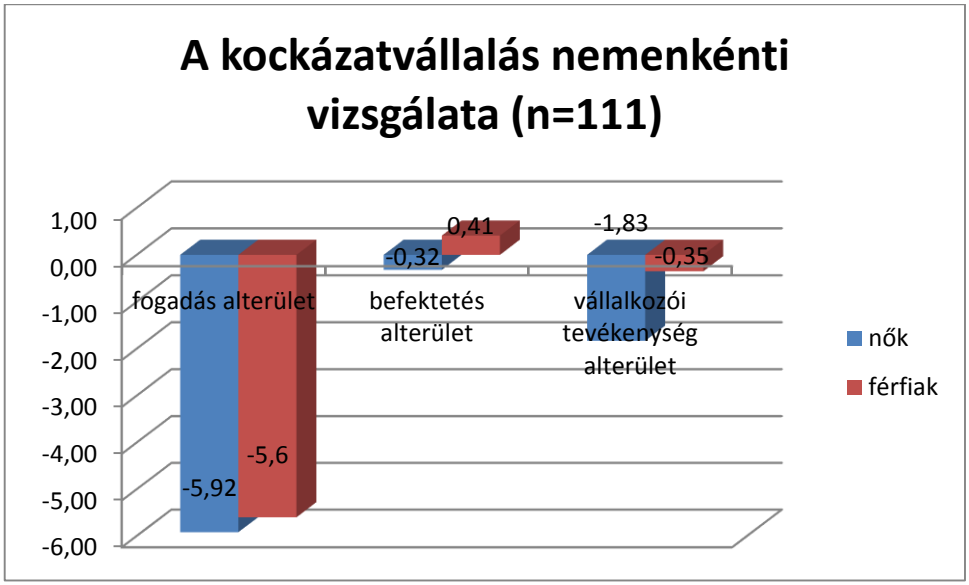

5.7.1. ábra: A kockázatvállalás nemtől való függése

A döntési szituációkban a diagramon ábrázolt százalékokban lettek a nők, illetve a férfiak kockázatvállalóak.

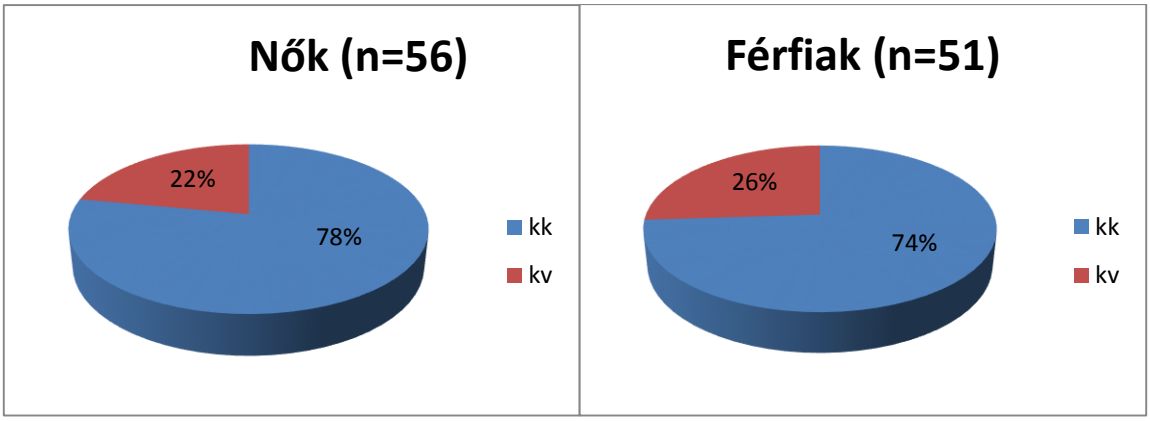

5.7.2. ábra: Nők és férfiak kockázatvállalása

A diagramokat értékelve megállapítható, hogy bár csak nagyon kicsit, de ez a vizsgálat is azt igazolja, hogy a férfiak kockázatvállalóbbak.

A kor kockázatvállalásra gyakorolt vizsgálatánál el fogom hanyagolni azt a tényezőt, hogy hány nő, illetve férfi van az adott korcsoportban, hiszen a fentiekből látszik, hogy olyan nagy különbség, amivel számolnom kéne, nincs a két csoport között.

	fogadás alterület	**befektetés alterület**	**vállalkozói tevékenység alterület**
15-24 év átlag	-5,67	0,15	-1,41
15-24 év szórás	2,59	3,10	3,99
25-34 év átlag	-5,67	0,60	-2,33
25-34 év szórás	1,30	3,46	3,89
35-44 év átlag	-1,86	1,83	1,03
35-44 év szórás	4,43	1,69	3,38
45-54 év átlag	-0,81	1,81	1,43
45-54 év szórás	4,28	1,31	2,79
55-64 év átlag	-0,17	1,75	1,60
55-64 év szórás	4,04	1,12	2,40

5.7.3. táblázat: Észlelt kockázat iránti viszonyulás mutatói korcsoportonként

Diagramon ábrázolva:

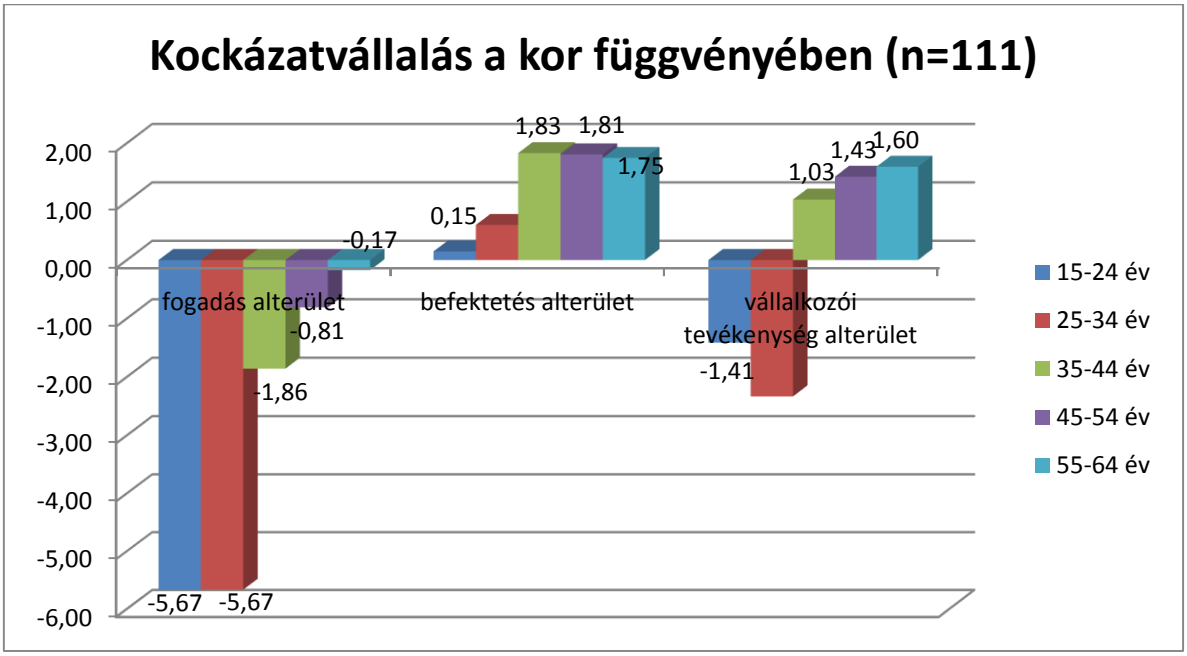

5.7.3. ábra: Kockázatvállalás a kor függvényében

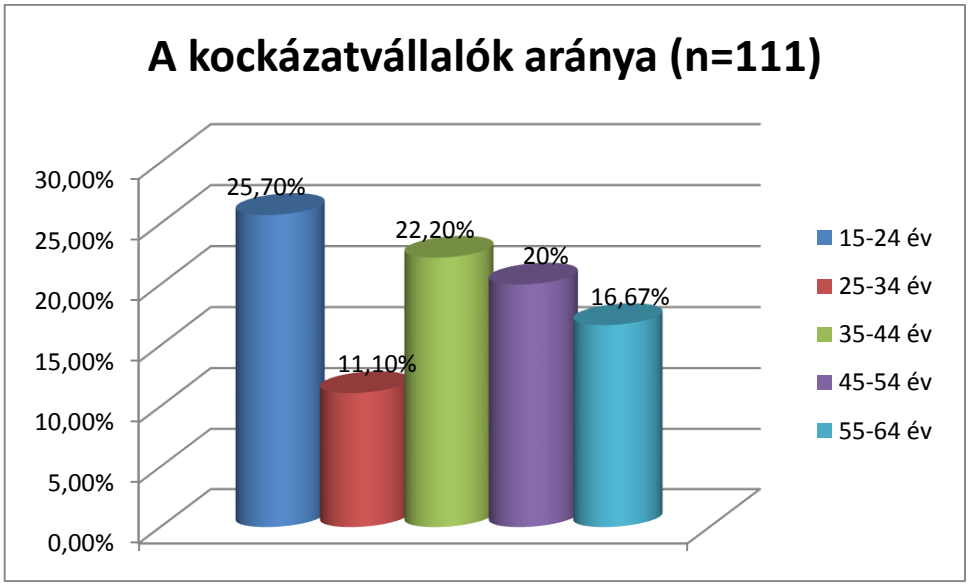

5.7.4. ábra: A kockázatvállalók aránya korcsoportonként

Ebben a vizsgálatban a szakirodalomban olvasott tendencia, miszerint a fiatalabbak kockázatvállalási hajlandósága magasabb, mint idősebb társaiké, semmiképpen sem fedezhető fel. Ez esetleg adódhat az egyes csoportokon belüli kis mintaelemszámból is.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatomban a vezetők kockázatvállalással kapcsolatos tulajdonságait vizsgáltam.
Ehhez kérdőívet készítettem.

A kérdőívet 30 fő vezető, 30 fő BME-s hallgató és 51 fő ÁVF-es hallgató töltötte ki.

A kérdőívekre adott válaszok alapján a befektetési döntések és a DOSPERT kérdőívre adott válaszok segítségével eldöntöttem, hogy az illető kockázatvállaló-e. A kockázatvállalási hajlandóság és az észlelt kockázat mutatóiból számolt észlelt kockázat iránti viszonyulás mutató segítségével objektívebben összehasonlíthatóvá váltak az egyes csoportok tulajdonságai. A sikeresség vizsgálatakor a direkt kérdés és a többi, tényekre irányuló kérdések alapján vizsgáltam a vezetőket.

Az észlelt kockázat iránti viszonyulás mutató alapján elmondható, hogy fogadás alterületen mindegyik csoport elutasító a kockázattal szemben; a vezetők a legnagyobb mértékben, de a különbség nem nagy. Befektetés alterületen szintén kicsi az eltérés az egyes csoportok között, a vezetőké a nullától kissé lefelé, a hallgatóké kissé felfelé tér el. A vállalkozói tevékenység alterületen a vezetők átlagosan kockázatsemlegesnek tekinthetőek, míg a hallgatók csoportja elutasító. Megemlítendő a BME-s hallgatók többi csoporthoz viszonyított nagyobb mértékű elutasítása a kockázattal szemben.

Az elvárt hasznot összehasonlítva fogadás és a befektetés alterületen is az ÁVF-es hallgatóknál kicsit nagyobb az elvárt haszon, míg a vállalkozói tevékenység alterületen minden csoportnál körülbelül megegyezik.

Ha a kitöltött kérdőív összessége alapján alakítom ki véleményemet a kitöltőkről, elmondható, hogy a vezetők kockázatvállalóbbnak bizonyultak, mint a hallgatók összessége. A hallgatói csoporton belül az ÁVF-es hallgatók kockázatvállalási kedve hasonló volt a vezetőkéhez, míg a BME-s hallgatóké messze alulmaradt.

Megállapítottam, hogy a nagyon sikeres és a nem sikeres vezetők kockázatvállalási hajlandósága magasabb, mint a sikeres vezetőké. A két csoport közül pedig minden területen a nagyon sikeres vezetőknek nagyobb a kockázatvállalási hajlandóságuk. Érdekes, hogy amikor a sikeresség mértékénél a direkt kérdésre adott válaszokat vettem figyelembe, azt az eredményt kaptam, hogy a nem sikeres vezetők egyáltalán nem kockázatvállalóak, majd ahogy haladunk felfelé a sikeresség-skálán, egyre több a kockázatvállaló vezető.

Kutatásom során vizsgáltam a kor és a nem hatását a kockázatvállaló tulajdonságra. Megállapítható, hogy a férfiak kissé kockázatvállalóbbnak mondhatók a nőknél. Korcsoportokra bontva a vizsgált mintát, az idősebb korosztály tagjai elfogadóbbnak bizonyultak az észlelt kockázat iránt.

Az eredmények tükrében elmondható, hogy mindhárom hipotézisem beigazolódott, bár a csoportok közti különbség kisebb az általam vártnál.

7. IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

1. Angyal Ádám (1997): *Vállalati vezetők az ezredforduló küszöbén avagy milyenek a versenyképes vezetők.* „Versenyben a világgal" kutatási program Menedzsment és Versenyképesség projekt Vezetés alprojekt zárótanulmánya, a tanulmánysorozat Z24. Kötete

2. Bánfalvi Mária – Skultéty Viktor-Szakács Ferenc (2005): *Sikeres magyar vállalkozók személyi és tárgyi jellemzői.* Tudományos Közlemények, 14, 67-84. oldal

3. Blais, Ann-Renée – Weber, Elke U. (2006): *A Domain-Specific Risk-Taking (DOSPERT) scale for adult populations.* Judgment and Decision Making, Vol. 1, No. 1, July 2006, pp. 33-47

4. Braunné Fülöp Katalin (2011): *Kockázatmegosztás a magán-és közszféra kapcsolatrendszerében.* Doktori értekezés

5. Chikán Attila (1995): *Vállalatgazdaságtan.* 3. kiadás, Közgadasági és Jogi Könyvkiadó-AULA Kiadó

6. Faragó Klára (2008): *Siker és kockázatvállalás a szervezetekben.* Tudományos Közlemények, 2008/19, 69-86. oldal

7. Faragó Klára, Radnóti István (2010): *Személyiségvonások befolyása a vállalkozói kockázatvállalásra.* Pszichológia (2010) 30, 2, 111-141. old.

8. dr. Felber Mária, Szentpéteri Szabolcsné dr., dr. Varjas Pál (1991): *Piaci döntések matematikai megalapozása.* 6. kiadás, Budapest, Tankönyvkiadó.

9. Hopenhayn, A. Hugo – Vereshchagina, Galina (2003): *Risk taking by Entrepreneurs.*

10. Jeanblanc, Monique – Yor, Marc – Chesney, Marc (2009): *Mathematical Methods for Financial Markets.* Springer.

11. Juhász József, Szőke István, O. Nagy Gábor, Kovalovszky Miklós (1985): *Magyar Értelmező Kéziszótár.* 6. kiadás, Budapest, Akadémiai Kiadó

12. Kemény Sándor, Deák András (1985): *Kísérletek tervezése és értékelése.* Budapest.

13. Kerekes Sándor, Kindler József (1998): *A környezeti kockázat elmélete és a kockázatok kezelése.* http://korny10.bke/vkm/6file.doc címen található fájl HTML változata; 2004.09.13.

14. Dr. Meszéna György (1986): *Sztochasztikus módszerek a döntéselőkészítésben.* második kiadás, Budapest, Tankönyvkiadó.

15. Dr. Papp Ottó (2003): *Döntéselmélet és módszertan III. Esettanulmányok, esetpéldák.* ÁVF Budapest.

16. Radnóti István (2008): *Vállalkozók és nem vállalkozók kockázatvállalása.* Tudományos Közlemények, 19, 103-114. oldal

17. Radnóti István (2010): *A kockázatvállalási szándék mérése.* Tudományos Közlemények, 24, 31-54. oldal

18. Radnóti István (megjelenés alatt): *A vállalkozói kockázatokhoz való viszonyulás közgazdasági főiskolai hallgatók és kisvállalkozók körében.* Doktori értekezés

19. Szakács Ferenc – Radnóti István – Skultéty Viktor – Bánfalvi Mária – Karcsics Éva (2008): *Vállalkozói siker és kockázat iránti attitűd.* Tudományos Közlemények, 2008/19, 87-102. oldal.

20. Szentpéteri Szabolcsné (1980): *Gazdasági döntések bizonytalanság esetén.* Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

21. Temesi József (2002): *A döntéselmélet alapjai.* Budapest, AULA Kiadó.

22. Dr. Tóth Lilla (2003): *A siker és a bizalom egy nagyközség vállalkozói körében.* Ph.D. értekezés.

23. Vecsenyi János (1999): *Vállalkozási szervezetek és stratégiák,* AULA Kiadó, Budapest.

24. Wimmer Ágnes, Zoltayné Paprika Zita (szerk.) (2006): *A vezetés és a döntéshozatal szerepének elemzése az üzleti szféra szempontjából című projektzáró tanulmánya.* A versenyképesség kutatás műhelytanulmány-sorozat 45.sz. kötete

25. Zoltayné Paprika Zita (2002): *Döntéselmélet.* Budapest, Alinea Kiadó

Egyéb dokumentumok

1. http://www.kornygazd.bme.hu/downloads/ZITADKKockazatXX.doc, 2005, Kockázat.

2. 2004. évi XXXIV. törvény a kis-és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról Forrás: http://jogszabalykereso.mhk.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=83068.597758, letöltés ideje: 2014.10.19.

8. MELLÉKLETEK

1. MELLÉKLET: VEZETŐI KÉRDŐÍV

1. Kockázatvállalással kapcsolatos kérdések

Kérem, hogy a következő állítások mindegyikénél állapítsa meg, hogy mekkora valószínűséggel venne részt az alábbi tevékenységekben, vagy viselkedne a leírt módon.

A valószínűségek megállapításánál a következő, 1-5-ig terjedő skálát alkalmazza:

1: nagyon valószínűtlen; 2: valószínűtlen; 3: nem biztos; 4: valószínű; 5: nagyon valószínű

Mennyire valószínű, hogy Ön…

1. Egy napi jövedelmét felteszi lóversenyen
2. Évi jövedelmének 10%-át egy pénzügyi alapba fekteti.
3. Évi jövedelmének 5%-át egy ingatlanalapba fekteti.
4. Olyan munkába kezd, ahol döntéseinek pénzügyi felelőssége Önt terheli.
5. Egy napi jövedelmével egy sportesemény (pl. futballmeccs, kosárlabda, kézilabda meccs) eredményére fogad.
6. Évi jövedelmének 5%-át egy részvényalapba fekteti.
7. Jelzáloghitelt vesz fel lakására, hogy korábban kitalált üzleti ötletét kivitelezze.
8. Heti jövedelmét felteszi egy szerencsejátékon a kaszinóban.
9. Olyan munkába kezd, ahol nincs fix bér, jövedelme a megrendelésektől függ.

2. Kockázatészleléssel kapcsolatos kérdések

Ebben a kérdőívben azt szeretnénk megtudni, hogy Ön mennyire becsüli kockázatosnak az alábbi tevékenységeket, magatartásformákat.

A kockázatok becslésénél az alábbi, 1-5-ig terjedő skálát alkalmazza:

1: nincs kockázat; 2: mérsékelt kockázat; 3: közepes kockázat; 4: nagy kockázat; 5: rendkívüli kockázat

Mennyire tartja kockázatosnak, ha Ön..

1. Egy napi jövedelmét felteszi lóversenyen
2. Évi jövedelmének 10%-át egy pénzügyi alapba fekteti.
3. Évi jövedelmének 5%-át egy ingatlanalapba fekteti.
4. Olyan munkába kezd, ahol döntéseinek pénzügyi felelőssége Önt terheli.
5. Egy napi jövedelmével egy sportesemény (pl. futballmeccs, kosárlabda, kézilabda meccs) eredményére fogad.

6. Évi jövedelmének 5%-át egy részvényalapba fekteti.
7. Jelzáloghitelt vesz fel lakására, hogy korábban kitalált üzleti ötletét kivitelezze.
8. Heti jövedelmét felteszi egy szerencsejátékon a kaszinóban.
9. Olyan munkába kezd, ahol nincs fix bér, jövedelme a megrendelésektől függ.

3. Elvárt haszonnal kapcsolatos kérdések

Kérem, állapítsa meg, hogy Ön szerint mennyi haszna származhat a következő helyzetekből. Ehhez használja az alábbi, 1-5-ig terjedő skálát:

1: nincs haszon; 2: mérsékelt haszon; 3: közepes haszon; 4: nagy haszon; 5: rendkívüli haszon

Mennyi haszna származhat Önnek abból, ha..

1. Egy napi jövedelmét felteszi lóversenyen
2. Évi jövedelmének 10%-át egy pénzügyi alapba fekteti.
3. Évi jövedelmének 5%-át egy ingatlanalapba fekteti.
4. Olyan munkába kezd, ahol döntéseinek pénzügyi felelőssége Önt terheli.
5. Egy napi jövedelmével egy sportesemény (pl. futballmeccs, kosárlabda, kézilabda meccs) eredményére fogad.
6. Évi jövedelmének 5%-át egy részvényalapba fekteti.
7. Jelzáloghitelt vesz fel lakására, hogy korábban kitalált üzleti ötletét kivitelezze.
8. Heti jövedelmét felteszi egy szerencsejátékon a kaszinóban.
9. Olyan munkába kezd, ahol nincs fix bér, jövedelme a megrendelésektől függ.

4. Sikerességgel kapcsolatos kérdések

1. Ön egy 1-től 5-ig terjedő skálán mennyire tartja sikeresnek magát?

1: egyáltalán nem sikeres; 5: nagyon sikeres

2. Hány éve tölti be a jelenlegi vezetői pozíciót?
3. Hány éve tölt be vezető pozíciót?
4. Ön vállalkozó?

Ha igennel válaszolt, akkor a következő kérdések jelentek meg.

5. Hány éve működik vállalkozása?
6. Hány százalékkal és milyen irányban változott a vállalati vagyon értéke a megalakulás óta?
7. Hány százalékkal és milyen irányba változott a foglalkoztatottak száma a megalakulás óta?
8. Hány százalékkal és milyen irányba változott a bevétel nagysága a megalakulás óta?

5. Kockázatvállalás

1. Kockázatvállalónak tartja-e magát?

- igen
- nem

2. Hogyan döntene a következő döntési szituációban? Kérem, indokolja választát!

Üzemében elromlott a gépe. A táblázatban láthatóak a döntési lehetőségek, illetve az azzal járó következmények.

lehetőségek	**költség (M Ft)**	**maximális selejt-nagyság**
1. sz. gép megvétele	100	0,001
2. sz. gép megvétele	95	0,002
a jelenlegi gép javítása	1	0,012

1 egység selejt 100 Ft bevétel-kiesést okoz. Az elmúlt évek adataiból úgy kalkulálhatunk, hogy a vállalat által megtermelt összmennyiség 1 év alatt 100 millió db termék. A megadott selejt- mennyiségnél biztosan nem keletkezik több, viszont az is előfordulhat, hogy egyáltalán nem keletkezik selejt az adott gépen.

3. Hogyan döntene a következő döntési szituációban? Kérem, indokolja választát!

Négyféle befektetési lehetőség közül választhat. Bármely döntési esetben négyféle piaci helyzet alakulhat ki. A következő eredménymátrixban láthatóak az egyes esetekben elérhető nyereségek.

	1. helyzet	**2. helyzet**	**3. helyzet**	**4. helyzet**
1. befektetés	150	240	75	300
2. befektetés	180	270	90	450
3. befektetés	165	180	120	225
4. befektetés	90	225	-75	585

4. Hogyan döntene a következő döntési szituációban? Kérem, indokolja válaszát!

Négyféle befektetési lehetőség közül választhat. Bármely döntési esetben négyféle piaci helyzet alakulhat ki. A következő eredménymátrixban láthatóak az egyes esetekben elérhető nyereségek.

	1. helyzet	**2. helyzet**	**3. helyzet**	**4. helyzet**
1. befektetés	390	150	60	-50
2. befektetés	150	120	110	75
3. befektetés	300	180	120	60
4. befektetés	200	150	100	50

5. Hogyan döntene a következő döntési szituációban? Kérem, indokolja válaszát!

Vállalatához két megrendelés érkezett be. Ha megkapja az első megrendelést, az 20 M Ft nyereséget jelent. Viszont csak 60% az esélye annak, hogy Ön nyeri meg a megrendelést. A második esetben a nyereség kisebb, 15 M Ft, viszont 80%-os valószínűséggel kapja meg Ön a megrendelést. Melyik mellett döntene, ha csak az egyiket választhatná?

5. Általános kérdések

1. Kérem, adja meg nemét!

- nő
- férfi

2. Kérem, adja meg életkorát!

- 0-14
- 15-24
- 25-34
- 35-44
- 45-54
- 55-64
- 65 év felett

3. Kérem, adja meg családi állapotát!

- fiatal egyedülálló
- kapcsolatban
- fiatal házaspár 6 évesnél kisebb gyermekkel
- idősebb gyermekes házaspár
- idősebb házaspár gyermek nélkül
- idősebb egyedülálló
- egyéb:

4. Kérem, adja meg legmagasabb iskolai végzettségét!
5. Kérem, adja meg beosztását!
6. Kérem, jövedelme alapján válasszon az alábbi jövedelemkategóriák közül!

- 63 e Ft alatt
- 63 e Ft – 100 e Ft
- 100 e Ft – 200 e Ft
- 200 e Ft – 300 e Ft
- 300 e Ft – 500 e Ft
- 500 e Ft – 800 e Ft
- 800 e Ft – 1 M Ft
- 1 M Ft felett

7. Kérem, adja meg azt a körülbelüli összeget, amely felett Ön pozíciójában rendelkezik
8. Kérem, adja meg, hányan dolgoznak a vállalatnál!
9. Ha szeretne visszajelzést kapni a kérdőív eredményéről, kérem, adja meg email címét!

2. MELLÉKLET: HALLGATÓI KÉRDŐÍV

1. Kockázatvállalással kapcsolatos kérdések

Kérem, hogy a következő állítások mindegyikénél állapítsa meg, hogy mekkora valószínűséggel venne részt az alábbi tevékenységekben, vagy viselkedne a leírt módon.
A valószínűségek megállapításánál a következő, 1-5-ig terjedő skálát alkalmazza:
1: nagyon valószínűtlen; 2: valószínűtlen; 3: nem biztos; 4: valószínű; 5: nagyon valószínű

Mennyire valószínű, hogy Ön…

1. Kinyilvánítja, hogy más az ízlése, mint a barátjáé
2. Egy napi jövedelmét felteszi lóversenyen
3. Évi jövedelmének 10%-át egy pénzügyi alapba fekteti.
4. Valamely fontos témában nyíltan kifejezi ellenvéleményét egy tekintélyes embernek.
5. Évi jövedelmének 5%-át egy ingatlanalapba fekteti.
6. Olyan munkába kezd, ahol döntéseinek pénzügyi felelőssége Önt terheli.
7. Vitába száll egy barátjával, akinek más a véleménye.
8. Fizetésemelést kér a főnökétől.
9. Egy napi jövedelmével egy sportesemény (pl. futballmeccs, kosárlabda, kézilabda meccs) eredményére fogad.
10. Évi jövedelmének 5%-át egy részvényalapba fekteti.
11. Jelzáloghitelt vesz fel lakására, hogy korábban kitalált üzleti ötletét kivitelezze.
12. Heti jövedelmét felteszi egy szerencsejátékon a kaszinóban.
13. Munkahelyi értekezleten nyíltan kifejezésre juttatja népszerűtlen véleményét.
14. Elköltözik egy olyan városba, ahol távol és közel nincsenek rokonai.
15. Olyan munkába kezd, ahol nincs fix bér, jövedelme a megrendelésektől függ.

2. Kockázatészleléssel kapcsolatos kérdések

Ebben a kérdőívben azt szeretnénk megtudni, hogy Ön mennyire becsüli kockázatosnak az alábbi tevékenységeket, magatartásformákat.
A kockázatok becslésénél az alábbi, 1-5-ig terjedő skálát alkalmazza:
1: nincs kockázat; 2: mérsékelt kockázat; 3: közepes kockázat; 4: nagy kockázat; 5: rendkívüli kockázat

Mennyire tartja kockázatosnak, ha Ön..

1. Kinyilvánítja, hogy más az ízlése, mint a barátjáé
2. Egy napi jövedelmét felteszi lóversenyen
3. Évi jövedelmének 10%-át egy pénzügyi alapba fekteti.
4. Valamely fontos témában nyíltan kifejezi ellenvéleményét egy tekintélyes embernek.
5. Évi jövedelmének 5%-át egy ingatlanalapba fekteti.
6. Olyan munkába kezd, ahol döntéseinek pénzügyi felelőssége Önt terheli.
7. Vitába száll egy barátjával, akinek más a véleménye.
8. Fizetésemelést kér a főnökétől.
9. Egy napi jövedelmével egy sportesemény (pl. futballmeccs, kosárlabda, kézilabda meccs) eredményére fogad.
10. Évi jövedelmének 5%-át egy részvényalapba fekteti.
11. Jelzáloghitelt vesz fel lakására, hogy korábban kitalált üzleti ötletét kivitelezze.
12. Heti jövedelmét felteszi egy szerencsejátékon a kaszinóban.
13. Munkahelyi értekezleten nyíltan kifejezésre juttatja népszerűtlen véleményét.
14. Elköltözik egy olyan városba, ahol távol és közel nincsenek rokonai.
15. Olyan munkába kezd, ahol nincs fix bér, jövedelme a megrendelésektől függ.

3. Elvárt haszonnal kapcsolatos kérdések

Kérem, állapítsa meg, hogy Ön szerint mennyi haszna származhat a következő helyzetekből. Ehhez használja az alábbi, 1-5-ig terjedő skálát:

1: nincs haszon; 2: mérsékelt haszon; 3: közepes haszon; 4: nagy haszon; 5: rendkívüli haszon

Mennyi haszna származhat Önnek abból, ha..

1. Kinyilvánítja, hogy más az ízlése, mint a barátjáé
2. Egy napi jövedelmét felteszi lóversenyen
3. Évi jövedelmének 10%-át egy pénzügyi alapba fekteti.
4. Valamely fontos témában nyíltan kifejezi ellenvéleményét egy tekintélyes embernek.
5. Évi jövedelmének 5%-át egy ingatlanalapba fekteti.
6. Olyan munkába kezd, ahol döntéseinek pénzügyi felelőssége Önt terheli.
7. Vitába száll egy barátjával, akinek más a véleménye.
8. Fizetésemelést kér a főnökétől.
9. Egy napi jövedelmével egy sportesemény (pl. futballmeccs, kosárlabda, kézilabda meccs) eredményére fogad.
10. Évi jövedelmének 5%-át egy részvényalapba fekteti.

11. Jelzáloghitelt vesz fel lakására, hogy korábban kitalált üzleti ötletét kivitelezze.

12. Heti jövedelmét felteszi egy szerencsejátékon a kaszinóban.

13. Munkahelyi értekezleten nyíltan kifejezésre juttatja népszerűtlen véleményét.

14. Elköltözik egy olyan városba, ahol távol és közel nincsenek rokonai.

15. Olyan munkába kezd, ahol nincs fix bér, jövedelme a megrendelésektől függ.

4. Kockázatvállalás

1. Kockázatvállalónak tartja-e magát?

- igen
- nem

2. Hogyan döntene a következő döntési szituációban? Kérem, indokolja válaszát!

Üzemében elromlott a gépe. A táblázatban láthatóak a döntési lehetőségek, illetve az azzal járó következmények.

lehetőségek	**költség (M Ft)**	**maximális selejt-nagyság**
1. sz. gép megvétele	100	0,001
2. sz. gép megvétele	95	0,002
a jelenlegi gép javítása	1	0,012

1 egység selejt 100 Ft bevétel-kiesést okoz. Az elmúlt évek adataiból úgy kalkulálhatunk, hogy a vállalat által megtermelt összmennyiség 1 év alatt 100 millió db termék. A megadott selejt- mennyiségnél biztosan nem keletkezik több, viszont az is előfordulhat, hogy egyáltalán nem keletkezik selejt az adott gépen.

3. Hogyan döntene a következő döntési szituációban? Kérem, indokolja válaszát!

Négyféle befektetési lehetőség közül választhat. Bármely döntési esetben négyféle piaci helyzet alakulhat ki. A következő eredménymátrixban láthatóak az egyes esetekben elérhető nyereségek.

	1. helyzet	**2. helyzet**	**3. helyzet**	**4. helyzet**
1. befektetés	150	240	75	300
2. befektetés	180	270	90	450
3. befektetés	165	180	120	225
4. befektetés	90	225	-75	585

4. Hogyan döntene a következő döntési szituációban? Kérem, indokolja válaszát!

Négyféle befektetési lehetőség közül választhat. Bármely döntési esetben négyféle piaci helyzet alakulhat ki. A következő eredménymátrixban láthatóak az egyes esetekben elérhető nyereségek.

	1. helyzet	**2. helyzet**	**3. helyzet**	**4. helyzet**
1. befektetés	390	150	60	-50
2. befektetés	150	120	110	75
3. befektetés	300	180	120	60
4. befektetés	200	150	100	50

5. Hogyan döntene a következő döntési szituációban? Kérem, indokolja válaszát!

Vállalatához két megrendelés érkezett be. Ha megkapja az első megrendelést, az 20 M Ft nyereséget jelent. Viszont csak 60% az esélye annak, hogy Ön nyeri meg a megrendelést. A második esetben a nyereség kisebb, 15 M Ft, viszont 80%-os valószínűséggel kapja meg Ön a megrendelést. Melyik mellett döntene, ha csak az egyiket választhatná?

5. Általános kérdések

1. Kérem, adja meg nemét!
   - nő
   - férfi
2. Kérem, adja meg életkorát!
   - 0-14
   - 15-24
   - 25-34
   - 35 év felett, éspedig:
3. Kérem, adja meg családi állapotát!
   - fiatal egyedülálló
   - kapcsolatban
   - fiatal házaspár 6 évesnél kisebb gyermekkel
   - egyéb, éspedig:
4. Kérem, adja meg legmagasabb iskolai végzettségét!

5. Kérem, adja meg, mennyi Önöknél a családban az 1 főre jutó körülbelüli jövedelem!

- 0-40.000 Ft
- 40.000-63.000 Ft
- 63.000-100.000 Ft
- 100.000-150.000 Ft
- 150.000 Ft felett

6. Kérem, adja meg lakhelyét (település)!